

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

INNOSTUTAAN ICT:STÄ!

Osallistavaa koulutussuunnittelua kansalaisopistossa

TEKIJÄ: Laura Ahonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma			
Työn tekijä(t) Laura Ahonen			
Työn nimi Innostutaan ICT:stä! – Osallistavaa koulutus suunnittelua kansalaisopistossa			
Päiväys	28.2.2020	Sivumäärä/Liitteet	35/3
Ohjaaja(t) Anne Walden, Kukka-Maaria Raatikainen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kiuruveden kansalaisopisto, Sonkajärven kansalaisopisto ja Vieremän kansalaisopisto			
Tiivistelmä Digitalisaation kehittyessä suuri osa julkisista ja yksityisesti tarjotuista palveluista on siirtynyt tai siirtymässä verkkoon. Selviytyäkseen yhteiskunnassa kansalaisilta vaaditaan yhä enemmän tietoja ja taitoja toimia moninaistuvissa tietoverkoissa. Vapaan sivistystyön kautta tuetaan kansalaisten osallisuutta ja lisätään heidän valmiuksiaan toimia yhteiskunnassa tarjoamalla tieto- ja viestintätekniikan (tv) peruskursseja. Tvt-kurssien suosio on kuitenkin hiipunut tasaisesti 2010-luvulla, vaikka yhteiskunnan digitalisaatiokehitys on jatkunut kiivaana. Kansainvälisen aikuistutkimuksen (PIAAC 2012) mukaan aikuisten tieto- ja viestintätekniiset taidot eivät ole riittävällä tasolla verrattuna yhteiskunnan vaatimuksiin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pienten maaseutukuntien maahanmuuttajien, työttömien ja ikääntyneiden tietoteknisten taitojen kurssille osallistumisen esteitä ja toiveita kurssien kehittämiseksi. Tavoitteena oli tuottaa tietoa kehittämistyötä varten, jotta tietotekniikan kurseista voidaan rakentaa opiskelemaan innostava opintokokonaisuus. Lisäksi tutkija halusi lisätä ymmärrystään tietoteknisten taitojen opettamisesta vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Kehittämistutkimuksen kohderyhmään kuuluivat maahanmuuttajat, työttömät työnhakijat ja ikääntyvät pienten maaseutukuntien asukkaat. Tutkimus toteutettiin käyttämällä laadullista tutkimusotetta. Tutkimusmenetelmäksi valittiin NGT-tekniikka (<i>nominal group technique</i>) ja aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti. Aineisto kerättiin ryhmittäin, maahanmuuttajat (n = 14), työttömät työnhakijat (n = 6) ja ikääntyneet (n = 8). Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että matala tulotaso ja siihen liittyvä laitteiden puute, pitkät välimatkat ja kulkemisen vaikeudet sekä tietämättömyys kurssien sisällöstä muodostuivat osallistumisen esteiksi. Edellä mainittujen lisäksi muut elämäntilanteisiin liittyvät velvollisuudet, vastuut ja harrastukset nähtiin tärkeämpinä kuin tietoteknisten taitojen opiskelu. Kursseihin liittyvissä toiveissa osallistujat mainitsivat kurssitarjonnan monipuolistamisen, käytännönläheisen opetuksen, pienet opetusryhmät ja hitaan etenemistahdin. Ikääntyneet toivoivat myös tasokursseja edistyneemmille opiskelijoille. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia opintokokonaisuuksia kohderyhmät itse rakentaisivat ja mitä taitoja he pitävät tärkeänä oppia.			
Avainsanat osallistava suunnittelu, vapaa sivistystyö, tieto- ja viestintätekniikka, maahanmuuttajat, työttömät, ikääntyneet			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Laura Ahonen			
Title of Thesis Let's Get Excited About ICT! – Participatory planning in non-formal adult education			
Date	February 28, 2020	Pages/Appendices	35/3
Supervisor(s) Anne Walden, Kukka-Maaria Raatikainen			
Client Organisation /Partners Kiuruvesi Adult education centre, Sonkajärvi Adult education centre, Vieremä Adult education centre			
Abstract Today a large part of public and private services are provided via internet. This is the result of a rapid development of information and communication technology. In order to act as an active citizen in the information society one must be able to operate in these complex information networks. One of the roles of non-formal adult education is to improve active participation and increase well-being by providing short courses on information and communication technology. The popularity of these ICT-courses has reduced in the 21st Century. This has increased the risk of social exclusion of the unemployed, immigrants and senior citizens. The purpose of this study was to examine the reasons for non-participation in ICT-courses in adult education centres in rural areas of Eastern Finland. The focus group of this study was the unemployed, seniors and immigrants. The research was conducted as a qualitative research using the Nominal Group Technique. There were six unemployed, eight seniors and fourteen immigrants who participated in this study, in total of 28 participants. The results indicate that a low income, long distances and unawareness of the curriculum are the main reasons for non-participation in rural areas. Family obligations, work situation and other hobbies were also valued more important than learning ICT-skills. The participants would improve courses with small-sized study groups, diverse selection of courses and courses for beginners and advanced students.			
Keywords Participatory planning, non-formal adult education, ICT-skills, immigrants, unemployed, seniors			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	KANSALAIISOPISTO VAPAAN SIVISTYSTYÖN TUOTTAJANA.....	7
2.1	Vapaa sivistystyö täydentää koulutusjärjestelmää ja tuottaa hyvinvointia	7
2.2	Vähentynyt opetustarjonta nostaa riskiä kansalaisten digisyrjäytymiseen.....	8
3	TIETOTEKNISTEN TAITOJEN OPISKELU AIKUISIÄSSÄ	10
3.1	Tarve uusille taidoille syntyi tekniikan kehityksen myötä.....	10
3.2	Hakeutuminen koulutukseen	10
3.3	Mahdollisuus osallistua koulutukseen vaihtelee	12
3.4	Koulutuksen rakentaminen erityistarpeet huomioiden	13
4	KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ OSALLISTAVA SUUNNITTELU.....	15
4.1	Oikeus osallistua ja voida hyvin	15
4.2	Näkökulmia osallistamiseen.....	16
5	TUTKIMUKSEN KUVAUS.....	20
5.1	Tavoite ja tarkoitus	20
5.2	Tutkimusmenetelmä	20
5.3	Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu.....	21
5.3.1	Työttömien ryhmä	21
5.3.2	Ikääntyneiden ryhmä.....	22
5.3.3	Maahanmuuttajien ryhmä	22
5.4	Aineiston analysointi sisällönanalyysillä	23
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	24
6.1	Osallistumisen esteitä maaseutualueilla.....	24
6.2	Kurssien kehittäminen vastausten pohjalta.....	24
6.3	Tiedottamisen kehittäminen	25
7	POHDINTA.....	26
7.1	Johtopäätökset	26
7.2	Jatkotutkimuksiin ja kehittämiseen liittyvät ajatukset	26
7.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	26
8	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	29

LIITE 1 TUTKIMUSKUTSU YLI 60-VUOTIAILLE.....	33
LIITE 2 TUTKIMUSKUTSU TYÖTTÖMILLE TYÖNHAKIJOILLE	34
LIITE 3 TUTKIMUSKUTSU MAAHANMUUTTAJILLE.....	35

1 JOHDANTO

Digitalisaation kehittyessä suuri osa julkisista ja yksityisesti tarjotuista palveluista on siirtynyt tai siirtymässä verkkoon. Yhä kasvavassa määrin selviytymiseen tietoyhteiskunnassa liittyy kansalaisten tieto- ja viestintätekniset taidot, joihin viitataan myös termillä digitaidot. Digitaidoilla tarkoitetaan henkilön kykyä hyödyntää verkkovälitteisiä palveluja arjessaan, etsiä tietoa ja kykyyn tulkita median tuottamaa materiaalia kriittisesti. (Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry 2019.)

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä tieto- ja viestintätekniisiä perustaitoja opetetaan peruskoulussa ja taitojen oppiminen on sulautettu muihin oppiaineisiin (Opetushallitus 2014, 23). Aikuisille suunnattua tietotekniikan opetusta annetaan ammatillisessa koulutuksessa, työpaikoilla ja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Osallistuminen vapaan sivistystyön tarjoamaan tietotekniikan koulutukseen on kuitenkin hiipunut 2010-luvulla valtakunnallisesti ja se on näkynyt kansalaisten heikentyneissä tv-taidoissa. Tekniikan kehitystahti on kuitenkin vauhdikasta ja laitteet monipuolistuvat. Miten tässä kehityksessä pärjäävät heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat kansalaiset kuten maahanmuuttajat, työttömät työnhakijat ja ikääntyvät? Digisyrjäytyminen on uusi syrjäytymisen muoto, joka lisääntyy sitä mukaa, mitä laajemmaksi kuilu osaavien ja osaamattomien välillä kasvaa. Millaiset tekijät estävät koulutukseen osallistumisen? Miten niiden vaikutusta voidaan vähentää?

Maahanmuuttajien, työttömien työnhakijoiden ja ikääntyneiden osallistumattomuus koulutuksessa on verrattain vähän tutkittu aihe Suomessa ja haluan saada luotua syvällisen näkemyksen aiheesta, jotta voin omalta osaltani pyrkiä edistämään kansalaisten digitaitoja. Olen myös itse vasta aloittanut urani aikuisten ohjaajana kansalaisopistossa, joten alue on minulle tuntematon.

Opinnäytetyön aihe on saatu toimeksiantona ja se toteutetaan kolmen Ylä-Savon kunnan kansalaisopistojen aikuisten perus- ja digitaitoja kehittävään yhteishankkeeseen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa kehittämistyötä varten, jotta tietotekniikan kursseista voidaan rakentaa opiskelemaan innostava opintokokonaisuus. Tarkoituksena on selvittää maahanmuuttajien, työttömien ja ikääntyneiden tietoteknisten taitojen kursseille osallistumisen esteitä ja toiveita kurssien kehittämiseksi.

Tutkimus osallistaa erityisryhmiin kuuluvia tietotekniikan kurssien suunnitteluun ja tuo heidän äänensä kuuluviin. Tutkimusmenetelmänä käytetään ryhmämuotoista NGT-tekniikkaa (*Nominal Group Technique*). Aineisto analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä.

2 KANSALAIISOPISTO VAPAAN SIVISTYSTYÖN TUOTTAJANA

2.1 Vapaa sivistystyö täydentää koulutusjärjestelmää ja tuottaa hyvinvointia

Vapaalla sivistystyöllä (*non-formal adult education*) tarkoitetaan kaikille avointa yleissivistävää koulutusta, johon voi osallistua ilman taustakoulutusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö s.a.) Vapaan sivistystyön ominaispiirteisiin kuuluvat matala osallistumiskynnys ja harrasteluonne. Opintojen tavoitteellisuus määrittyy henkilön oman mielenkiinnon mukaan ja opiskelumotiiveja ovatkin usein kiinnostavien asioiden oppiminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja vaihtelunhalu. (Manninen ja Luukannel 2008, 68.) Koulutusta ei määritellä lakisääteisesti ja sen sisältö ja toteutus voivat vaihdella paljon koulutuksen tuottajan mukaan (Ivanova 2016, 718, 725–727). Yhteiskunnan näkökulmasta vapaan sivistystyön avulla voidaan katsoa tavoiteltavan eriarvoisuuden vähenemistä lisäämällä matalasti koulutettujen henkilöiden tietoja ja taitoja ja näin edistää työikäisten työllistymistä. (Mayombe ja Lombard 2016, Cilasun, Demir-Seker, Dincer ja Tekin-Koru 2018).

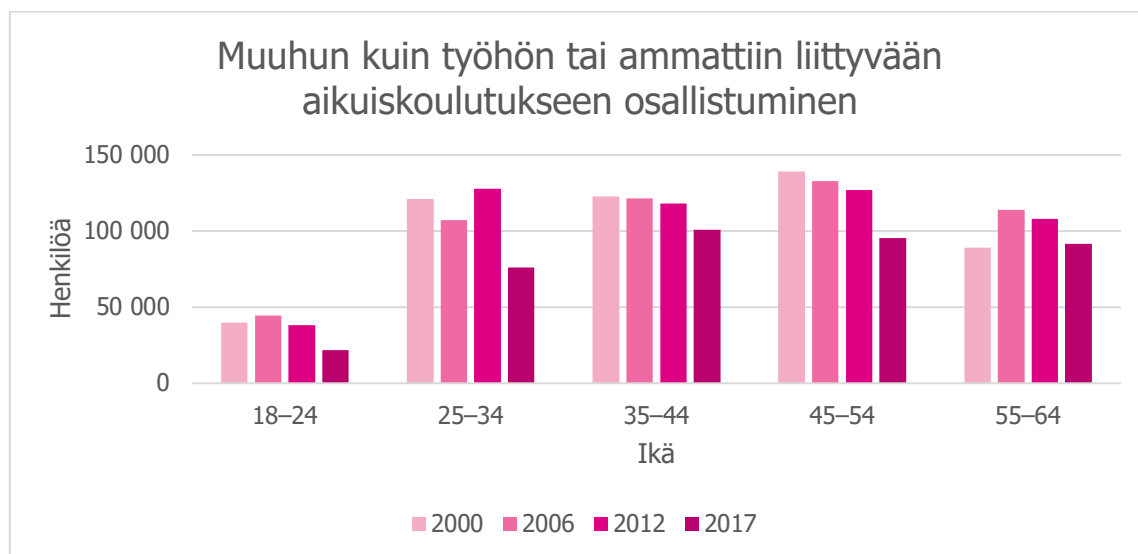
Suomessa vapaan sivistystyön koulutusta antavat kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset ja kesäyliopistot. Opintotarjonnasta päättävät oppilaitosten ylläpitäjät, mikä vaikuttaa siihen, onko opetus neutraalia tai sidottu johonkin arvopohjaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö s.a.) Vuonna 2019 Suomessa toimii 314 Vapaan sivistystyön oppilaitosta: 181 kansalaisopistoa, 87 kansanopistoa, 20 kesäyliopistoa, 14 liikunnan koulutuskeskusta ja 12 opintokeskusta. Yleissivistävään koulutukseen osallistui vuonna 2018 noin 1,6 miljoonaa henkeä ja näistä kansalaisopistojen kursseille noin miljoona. (SVT 2018.)

Kansalaisopistoon hakeutuu opiskelemaan aikuinen, jonka elämäntilanne on keskimääräistä parempi, kun sitä arvioidaan erilaisten elämänlaatua mittaavien indikaattoreiden avulla (Manninen, Karttunen, Meriläinen, Jetsu ja Vartiainen 2019, 104). Opinnäytetyön tavoitteena on pohtia, miten mukaan saadaan myös ne, joiden koulutustaso on matala ja elämäntilanne vaatii tukea? Miten kurssit tulisi rakentaa ja markkinoida että ne huomioisivat opiskelijoiden erityistarpeet paremmin?

Maahanmuuttajien lukutaitoa Kanadassa tutkineet Krupar, Horvatek ja Byun (2017) toteavat, että maahanmuuttajien kieli- ja laskutaidot ovat heikommalla tasolla verrattuna alkuperäisväestön taitoihin. Tutkijoiden mukaan osallistuminen vapaan sivistystyön koulutukseen edistää ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien taitojen kehittymistä enemmän kuin toisen sukupolven maahanmuuttajien. (Krupar, Horvatek ja Buyn 2017, 202.) Saloheimon (2016, 31) mukaan maahanmuuttajat osallistuvat etupäässä kielikoulutukseen, minkä voi katsoa edistävän heidän kotoutumistaan uuteen maahan.

Vapaan sivistystyön suosio Suomessa näyttää hiljalleen laskevan (taulukko 1). Osallistumismäärät ikäryhmittäin ovat pieniä sekä väheneviä lähes kaikissa ikäryhmissä. Tilastokeskuksen mukaan muuhun kuin työhön tai ammattiin liittyvään aikuiskoulutukseen osallistuminen on vähentynyt lähes kaikissa ikäryhmissä tultaessa vuosikymmenen loppua kohti. (SVTa 2018.) Näyttääkin siltä, että vapaan sivistystyön koulutukset kamppailevat suosiostaan muiden vapaa-ajan viettotapojen kanssa.

TAULUKKO 1. Osallistuminen vapaan sivistystyön koulutukseen vuosina 2000–2017. (Tilastokeskus 2018.)

Kansalaisopistojen kurssitarjonta koostuu muun muassa taideaineista, kieli- ja kirjallisuuskursseista, kotitalouden, liikunnan ja tietotekniikan kursseista ja yhteiskunnallisista aineista. Suosituimpia aineita vuodesta toiseen ovat olleet kädentaidot, musiikki ja kielet. (Kansalaisopistojen liitto KoL 2019.) Koulutussuunnittelusta vastaa oppilaitosten johtohenkilökunta, joka on usein oppilaitoksen rehtori yhteistyössä vastuupettajien kanssa. Suunnittelua ohjaavat vapaan sivistystyön arvot sekä kunnan strategiset tavoitteet ja talousarvio. Kansalaisopistot pyrkivät tarjoamaan kursseja, joille on kysyntää ja yhteiskunnallinen tarve. Kursseja järjestetään kunnan omistamissa tiloissa sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa esimerkiksi yhdistysten tiloissa ja kylätaloilla. Tietotekniikan peruskursseja on tarjottu Ylä-Savossa vuosittain, mutta ne eivät ole toteutuneet tavoitteiden mukaan markkinoinnista huolimatta. (Kemppainen, 2019-10-28.)

2.2 Vähentynyt opetustarjonta nostaa riskiä kansalaisten digisyrjäytymiseen

Kansalaisopistot ovat tarjonneet tietotekniikan opetusta 1980-luvulta lähtien. Tuolloin tietotekniikan opetus keskittyi tietokoneen peruskäytön opetteluun ja kursseille osallistui sekä työikäisiä että kasvavassa määrin ikääntyviä, joilla oli eläkkeellä aikaa harrastaa myös tietotekniikkaa. Tietokoneiden käyttö laajeni työpaikoille ja ihmiset innostuivat opiskelemaan uutta tekniikkaa. (Ruohomäki 2017-02-06.) Uudelle vuosituhannele tultaessa tietotekniikan opetus Pohjois-Savon kansalaisopistoissa on kuitenkin vähentynyt. Annetun opetuksen määrä on 2010-luvulla laskenut huomattavasti. Opetustunteja tietokoneen ajokorttikoulutuksessa ja muun tietotekniikan hyväksikäytössä annettiin 3 930 kpl:ta vuonna 2010, kun vuonna 2018 niitä annettiin enää 1 390. Suuntaus noudattaa valtakunnallista trendiä. (Vipunen 2019-12-18.)

Vuonna 2012 vähentynyttä koulutustarvetta selitettiin kansalaisten parantuneilla perustaidoilla (Niemi, Ruuskanen ja Seppänen, 2012, 134). Tultaessa vuosikymmenen lopulle perinteisen tietokoneen rinnalle ovat tulleet älypuhelimet ja tablettitietokoneet. Kosketusnäytölliset älylaitteet toimivat hieman eri tavalla kuin perinteinen tietokone. Näin ei voida olettaa, että tietokoneen peruskäytön

taitavat osaavat automaattisesti käyttää myös tablettitietokonetta ja älypuhelinta. Lisäksi tietotekniikan ja uusien teknologioiden kehitysvauhti on nopeaa eikä nykyajan tietoyhteiskunnassa pärjää ilman jatkuvaa kouluttautumista.

Tarjolla olevan koulutuksen vähäinen määrä nostaa riskiä syrjäytyä tietoyhteiskunnasta. OECD toteutti vuonna 2012 laajan kansainvälisen aikuistutkimuksen (PIAAC), johon osallistui Suomen lisäksi 23 maata. Tutkimuksessa selvitettiin 16–65-vuotiaiden luku- ja numerotaitoja sekä ongelmanratkaisutaitoja tietotekniikan soveltamisessa. Näiden taitojen arvioidaan olevan avaintaitoja tiedonkäsitelyssä, jota aikuiset käyttävät monissa työelämän ja sosiaalisissa suhteissa. Kyseiset taidot ovat lisäksi keskeisiä kansalaisille, jotta nämä pystyvät toimimaan täysivaltaisina jäseninä yhteiskunnassa. (OECD 2012; OECD 2016, 20.)

Tutkimuksessa tietotekniikkaa soveltavat ongelmanratkaisutaidot jaettiin kolmeen tasoon, joista ensimmäiselle tasolle sijoittuva osaa käyttää yksinkertaisia tietokoneohjelmia kuten sähköpostisovellusta tai internetselainta (OECD 2012). Tässä yhteydessä käsitteellä internet tarkoitetaan maailmanlaajuista ja avointa tietoverkkojen kokonaisuutta, jossa on tarjolla erilaisia viestintäpalveluja. Nämä palvelut muodostuvat pääasiassa ihmisten keskinäisestä viestinnästä, tietokoneiden välisistä kokouksista, tiedostojen siirrosta, etäkirjautumisesta, tiedonetsinnästä ja dokumenttien tarkastamisesta. Internet on avoin kenelle tahansa, jolla on käytössään IP-osoite ja internet-palveluntarjoaja. (International Electrotechnical Commission 2019-12-08.)

Toisella tasolla henkilö osaa yleisten taitojen lisäksi luoda lomakkeen jaettavaksi internetissä tai pystyy navigoimaan internetsivustoilla niin, että pystyy ratkaisemaan eteen tulevia ongelmia. Kolmas taso on korkein taso, jolla henkilö hyödyntää sekä yleistä että erityistä tietoa sovelluksista, osaa navigoida sivustoilla ja hyödyntää erilaisia ohjelmia ratkaistakseen ongelmia. Kolmannella tasolla henkilö selviytyy myös yllättävistä tilanteista sekä osaa arvioida tiedon luotettavuutta. (OECD 2016, 53.)

Suomi sijoittui vertailussa korkealle, mutta huomio kiinnittyy väistämättä siihen että 16–65-vuotiaista 8,7% kertoi, ettei heillä ole minkäänlaista kokemusta tietokoneen käyttämisestä tai että heillä on puutteita tietoteknisten laitteiden käytön perustaidoissa. Vaikka suomalaisten luku- ja numerotaidot ovatkin tutkimuksen mukaan kiitettävällä tasolla, ei 19,5% suomalaisista osallistujista osaa tietotekniikan perustaitoja. (OECD 2012.)

3 TIETOTEKNISTEN TAITOJEN OPISKELU AIKUISIÄSSÄ

3.1 Tarve uusille taidoille syntyi tekniikan kehityksen myötä

Yhteiskunnallisessa keskustelussa tieto- ja viestintätekniisiin taitoihin viitattaessa ei ole olemassa vielä vakiintunutta termiä. Sanastokeskus TSK ry määrittelee tietotekniikan käsitteen tiedon automaattiseksi käsittelyksi, tiedon siirron välineiden ja menetelmien tuntemiseksi sekä käytön osaamiseksi (Sanastokeskus TSK 2010). Opetushallituksen mukaan tieto ja viestintätekniset perustaidot taas muodostuvat käyttöliittymän lukutaidosta, yleisen toiminta- ja käyttölogiikan ymmärtämisestä, päättely- ja ongelmanratkaisustrategioiden käyttämisestä ja taidosta hyödyntää ohjeita ja oppaita käytön apuna. (Opetushallitus s.a.) Kansalaisopistojen liitto sen sijaan on ottanut käyttöön termin kansalaisten digitaidot, joiden katsotaan sisältävän seuraavat 13 osa-aluetta: digirohkeus, peruskäsitteet, tiedonhallinta, tekstinkäsittely, kuvankäsittely, tietoturva, päätelaitteen käyttö, tiedonhaku, sosiaalinen media, ongelmanratkaisu, sähköiset palvelut, internetin käyttö ja sähköposti (Kuusela 2018). Termejä tieto- ja viestintätekniset taidot, tv-taidot ja digitaidot käytetäänkin yleisessä keskustelussa sujuvasti sekaisin, vaikka niillä tarkoitetaan samaa asiaa.

Tarve tieto- ja viestintätekniisten taitojen opettelulle on kehittynyt 2000-luvun aikana. Jatkuvan kehityskulun myötä on 2000-luvulla syntynyt uusia laitteita perinteisen tietokoneen rinnalle. Suomessa tablettitietokoneiden ja älypuhelinien käyttö on yleistynyt huomasti. Tilastokeskuksen mukaan 53 %:lla koko väestöstä oli käytössään tablettitietokone vuonna 2019. Väestöstä 80 % omisti älypuhelimien vuonna 2018. (SVT 2018b, 2019.) Maailmanlaajuisesti matkapuhelinten määrän arvioidaan saavuttavan 3,5 miljardia vuoden 2020 aikana. Eniten matkapuhelimia on määrällisesti Kiinassa, Intiassa ja Yhdysvalloissa. (Newzoo 2019-09.) Maailmanlaajuisesti matkapuhelinten käyttäjiä arvioidaan olevan 6,95 miljardia. (The Radicati Group 2019-01). Osuus on jo 90 % maailman kokonaisväestöstä (United Nations 2019).

3.2 Hakeutuminen koulutukseen

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä tieto- ja viestintätekniisten perustaitojen opettaminen peruskoulussa on sulautettu muihin oppiaineisiin (Opetushallitus 2014, 23). Aikuisille suunnattua tietotekniikan opetusta annetaan ammatillisessa koulutuksessa, työpaikoilla henkilöstökoulutuksena ja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. PIAAC-tutkimuksen seurauksena Euroopan Unionissa herätettiin aikuisten tv-taitojen heikkoon tasoon. Suomessa jaettiin ohjelmakaudella 2014–2020 kehittämisrahoitusta ESR-hankkeisiin, joiden avulla tuettiin luku-, numero- ja tieto- ja viestintätekniisten taitojen oppimista. Erilaisia alueellisia kehittämishankkeita rahoitettiin yhteensä 26 ja niiden tavoitteena oli lisätä erityisesti perustason tv-taitoja. Suuri osa hankkeista keskittyi parantamaan maahanmuuttajien ja työttömien työnhakijoiden tv-taitoja. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.)

Kansalaisopistot ovat perinteisesti tarjonneet opiskelijoille tietokoneen käytön peruskursseja. Vuoden 2019 aikana rinnalle on opetusministeriön tukemana pikkuhiljaa syntynyt myös laitekohtaisia peruskursseja (Kansalaisopistojen liitto 2018-29-11). Osa kolmannen sektorin toimijoista tarjoaa opastusta

maksuttomasti omalle jäsenistölleen. Tällaisia ikäihmisille vertaistukea antavia toimijoita ovat esimerkiksi atk-yhdistykset ympäri Suomen (Seniorien ATK-yhdistys Savonetti ry 2020, Atk Seniorit Mukanetti Ry 2020, ENTER ry 2020). Sosiaalialan yksityisistä toimijoista ASPA on kehittänyt Sosiaali- ja terveysministeriön hankeavustuksella mallia digikaveritoiminnasta palveluasumisen asiakkailleen (ASPA 2019).

Saloheimon (2016, 15) mukaan maahanmuutto Suomeen on kasvanut 2000-luvulla. Suomeen tullaan usein opiskelemaan, töihin, paluumuuttajina, humanitaaristen syiden tai elinkeinon harjoittamisen vuoksi. Turvapaikanhakijoiden määrä on kasvanut 2010-luvun loppupuolella. Yhteiskunnallisena haasteena on maahanmuuttajien hidas siirtyminen työelämään, jota pyritään edistämään maahanmuutto- ja kotoutumispoliitilla. Kotouttamistoimenpiteillä tavoitellaan myönteisen kokemuksen synnyttämistä yhteiskunnan aktiivisena ja täysivaltaisena jäsenenä ja koulutuksen katsotaan olevan merkittävä kotoutumisen edistäjä. Suomalaisessa yhteiskunnassa työelämään osallistumisen edellyttää suomen tai ruotsin kielen alkeiden hallintaa. (Saloheimo 2016, 16.) Useilla työpaikoilla on lisäksi käytössä erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, joiden sujuva käyttö edellyttää kuitenkin tietotekniikan perustaitoja. Maahanmuuttajien koulutusta järjestetään joissain vapaan sivistystyön oppilaitoksissa vakiintuneesti, kun taas joissain sitä ollaan vasta kokeilemassa (Saloheimo 2016, 9).

John Traxler (2018) nostaa esiin kulttuurien eroja digitaalisen lukutaidon edistämisessä. Palestiinan pakolaisyhteisöä tutkineen Traxlerin mukaan on selkeästi nähtävissä ero länsimaisen ja arabikulttuurin välillä digitaalisen lukutaidon parantamisessa. Arabimaissa ei ole laadittu yhtenäistä strategiaa digitaalisen lukutaidon lisäämiseen, eivätkä resurssit ole tutkijan mukaan riittäviä. Arabimaissa on selkeästi nähtävissä kuilu tarjolla olevan koulutuksen ja yhteisön koulutustarpeiden välillä. (Traxler 2018.)

Tämä tuo luonnollisesti omat haasteensa Suomessa annettavaan digitaitojen opetukseen. Ylä-Savon ammattiopiston yhteisten aineiden opettaja Kaisu Auvinen (2019-12-19) kertookin maahanmuuttajien digitaitojen vaihtelevan laajasti. Syyksi tähän hän kertoo muun muassa maahanmuuttajien suuret erot luku- ja kirjoitustaidossa, joka näkyy selvästi opetustunneilla. Auvisen järjestämät tunnit ovat osa Ylä-Savon ammattiopiston järjestämää kotouttamiskoulutusta. Digitaitojen harjoittelun tekee Auvisen mukaan vaikeaksi suomen kieli ja tietotekniikan erikoissanasto. Auvinen kertookin, että oppiakseen tietotekniikan sanastoa, on ensin opetettava suomen kieli ja tämä hidastaa oppimista. Useat maahanmuuttajat ovatkin toivoneet lisäopetusta tietokoneen käytössä. (Auvinen 2019-12-19.)

Maahanmuuttajiin ja tieto- ja viestintätekniikan käyttöön liittyvää kansainvälistä tutkimusta on tehty mm. teknologian hyödyntämisestä kielen oppimisessa (Demmans Epp 2017; Bradley, Lindström ja Hashemi 2017) ja tv:n hyödyntämisestä työnhaussa (Vancea ja Boso 2015). Usein näkökulma tähtää tietotekniikan hyödyntämiseen, ei niinkään sen käytön oppimiseen itsessään.

3.3 Mahdollisuus osallistua koulutukseen vaihtelee

Aikuiskoulutukseen osallistumisen esteitä amerikkalaisessa yhteiskunnassa tutkinut Margaret Becker Patterson (2018, 42–44) jakaa esteet kolmeen ryhmään: henkilökohtaisiin taipumuksiin, tilannekohtaisiin ja institutionaalisiin esteisiin. Henkilökohtaiset taipumukset liittyvät aikuisen minäkäsitykseen ja asenteisiin. Esimerkiksi matala itsetunto, negatiiviset koulukokemukset ja matematiikan pelko estävät koulutukseen hakeutumista. Tilannekohtaiset esteet liittyvät elämäntilanteisiin, kun aikuiset tasapainoilevat useiden roolien välillä tai joutuvat kamppailemaan terveytensä kanssa. Perheellisten aikuisten osallistumisen esteeksi nousee helposti myös lastenhoitajan puute. Institutionaalisia esteitä ilmenee, jos aikuinen ei selviydy koulutuksen valintaan ja hakeutumiseen sekä taloudellisen tuen hakemiseen liittyvistä prosesseista.

Tutkimustulokset (Becker Patterson 2018, 57–59) osoittavat, että suurimpia esteitä ovat tilannekohtaiset tekijät, kuten ikääntyminen, vanhempien antama malli opiskelun tärkeydestä, matala tulotaso, työhön liittyvät velvollisuudet ja perheeseen liittyvät vastuut. Suurin yksittäinen syy osallistumattomuudelle on ikääntyminen ja roolimallin puute. Becker Pattersonin mukaan suuri osa aikuisista ei hakeudu jatkokoulutukseen, sillä heillä ei ole käsitystä koulutuksen mukanaan tuomista hyödyistä. Tämä näkyy erityisen selvästi matalasti koulutetuissa keski-ikäisissä aikuisissa. Muita syitä osallistumattomuuteen ovat työkiireet ja perheen huoltamiseen liittyvät velvoitteet.

Romanialaisen tutkimuksen (Dascălu, Rodideal ja Popa 2018) mukaan ikääntyvien ihmisten tvt-taitojen opetteluun esteeksi nousee laitteiden puute. Kaupungeissa asuvat ovat todennäköisempiä käyttämään internetiä kuin maaseudun asukkaat. Tutkijoiden mukaan matala tulotaso ja työttömyys vaikuttavat tietoteknisten laitteiden hankintaan. Samansuuntaisiin tuloksiin päätyi myös australialainen tutkimusryhmä Boulton-Lewis, Buys, Lovie-Kitchin, Barnett ja David (2007, 266) tutkimuksessaan, jossa he selvittivät ikääntymisen, oppimisen ja tietotekniikan yhteyttä. Boulton-Lewisin tutkimusryhmä lisäsi matalan koulutustason selittäväksi tekijäksi koulutukseen hakeutumattomuudelle, kun taas nuorempi ikä, halu kehittää itseä ja pysyä kehityksen mukana sekä yhteyksien vaaliminen sukulaisiin ja ystäviin edistivät tietotekniikan oppimista. Dascălun tutkimusryhmän mukaan ikääntyneet, joiden nuoremmat sukulaiset asuvat samassa taloudessa, hyödyntävät tieto- ja viestintätekniikkaa enemmän kuin yksinasuvat. (Dascălu, Rodideal ja Popa, 2018.)

Aikuiskoulutuksessa on kehitetty erilaisia keinoja madaltaa opiskeluun liittyviä esteitä. Useissa korkeakoulutason opinnoissa on tarjolla monimuoto-opiskelua ja enenevässä määrin myös verkon kautta toteutettavia koulutusjaksoja. (Opintopolku 2020.) Verkko-opinnoissa on se etu, että se mahdollistaa opiskelun ajasta ja paikasta riippumatta. Lisäksi luennoille ja seminaareihin on nykyään mahdollista osallistua etänä, omalta verkkopäätteeltä seuraten. Verkko-opintoihin osallistuminen vaatii kuitenkin opiskelijalta tietokoneen, internetyhteyden ja perustaidot tietotekniikasta.

3.4 Koulutuksen rakentaminen erityistarpeet huomioiden

Aikuiskoulutuksessa oman haasteensa tietotekniikan opetustilanteeseen luo oppijoiden tasoerot tiedoissa ja taidoissa. Tämä korostuu ikääntyneille järjestettävässä koulutuksessa. Taiwanilainen tutkimusryhmä (Chiu, Tasi, Yang ja Guo 2019, 68–69) selvitti, miten opetustilanne kannattaa järjestää tällaisessa tilanteessa. Tutkijoiden mukaan on määriteltävissä kolme opetusstrategiaa, joiden avulla tietotekniikkaa voidaan opettaa monitasoisessa opiskelijaryhmässä. Opetusstrategioita ovat 1) rajattu opetus, 2) vapaamuotoinen opetustilanteen rakenne ja 3) vertaisten hyödyntäminen opetustilanteessa. Rajatulla opetuksella tutkijat tarkoittavat opetuksen sisällön rajaamista niin, että opiskelijalle opetetaan vain perustiedot. Tämän jälkeen opiskelija voi halutessaan jatkaa syventymistä aiheeseen itsenäisesti. Vapaamuotoinen opetustilanteen rakenne mahdollistaa sen, että opettaja voi mukauttaa toimintatapaansa muuttuvien oppimistarpeiden tahdissa. Kolmantena mainittu vertaisten hyödyntäminen opetustilanteessa on todettu toimivaksi siksi, että vertaisohjaaja osaa edetä tarpeeksi hitaasti huomioiden ikääntymisen seurauksena syntyvät fysiologiset rajoitteet. Vaportzis, Clausen ja Gow (2018, 8) toteavat, että ikääntyneet toivovat opetusryhmien olevan pieniä, sillä heidän on helpompaa kuulla ohjaajan puhe ja saada yksilöllistä neuvontaa. Lisäksi opiskelijat haluavat lisätä ymmärrystään perusasioista tablettitietokoneesta.

Ikääntyneet ovat arkoja opiskelemaan tekniikkaa, sillä heillä on teknologiaan liittyvää ahdistusta ja puutteelliset tiedot tietoturvallisuudesta (Jin, Kim ja Baumgartner 2019, 135). Damodaran, Olphert ja Phipps (2013, 34) lisäävät listaan vielä itseluottamuksen puutteen, sopivan tuen ja ohjauksen puutteen, muistiongelmien, koulutuksen hinnan, käytetyn teknisen ”jargonin” ja tarjolla olevan koulutuksen jatkuvuuden puutteen. Ikääntyneiden toiveet opiskelun suhteen olivat, että koulutus olisi helppoa saatavilla, oikea-aikaista, edullista, räätälöityä, paikallista ja ympäristössä, jonka he kokevat turvallisesti ja toivottavan heidät tervetulleeksi.

Oppl ja Sary (2018, 6. Conclusion) väittävät, että tietokonepelien pelaaminen tablettikoneella voi auttaa ikääntyneitä rohkaistumaan opiskelemaan digitaalisia taitoja. Syyksi tähän tutkijat esittävät opiskelijoiden saamat hauskat oppimiskokemukset pelaamisen yhteydessä. Pelaaminen tutkimuksen aikana oli tuonut opiskelijoille positiivisia vaikutuksia ja luottamusta laitteen käyttöön. Tulokset osoittavat, että ikääntyneet opiskelijat kysyvät mieluummin neuvoa ohjaajalta kuin kumppaniltaan. (Oppl ja Sary 2018, 6. Conclusion.)

Wang, Chen ja Chen (2018, 811–813) näkevät yli 65-vuotiaiden teknologian omaksumisen vanhemmalla iällä prosessina, joka koostuu kolmesta vaiheesta. Esiomaksumisen vaiheessa keskeisiä vaikuttavia tekijöitä ovat henkilön oma motivaatio oppia, minäkuva ja negatiivinen käsitys teknologisista laitteista. Tutkijoiden mukaan motivoivia tekijöitä ovat mm. henkilön pyrkimys säilyttää itsenäisyyttä, halu ylläpitää yhteyttä sukulaisiin, positiivinen minäkuva ja pyrkimys kompensoida puuttuvia taitoja opettelemalla uutta. Omaksumisen vaiheessa suuressa roolissa ovat erilaiset ikääntymisen mukanaan tuomat esteet. Esteet jaotellaan tutkijoiden luomassa mallissa fysiologisiin, psykologisiin ja kognitiivisiin esteisiin. Wang ym. esittävät, että esteiden vaikutusta vähentää erityisesti omilta lähei-

siltä ja lapsilta saatu tuki ja kannustus sekä mukautuminen uudenlaiseen elämäntapaan, jossa teknologia on keskeinen toiminnan väline. Jälkiomaksumisen vaiheessa käyttökokemukset vaikuttavat siihen, jatkaako ikääntynyt tekniikan hyödyntämistä elämässään. Persoonallisuuden piirteillä on myös oma vaikutuksensa prosessissa. Erityisesti alemmuuden tunne, negatiiviset asenteet, arvot ja ikään liittyvät muutokset eivät kannusta jatkamaan laitteiden käyttöä tai välineiden uusimista.

Carrie Demmans Epp (2017, 11) toteaa, että Kanadassa maahanmuuttajat osaavat käyttää matkapuhelinta apuna kielen opiskelussa. Hän kuitenkin lisää, että maahanmuuttajat tarvitsevat tukea voidakseen hyödyntää laitettaan kokonaisvaltaisemmin. Tutkija esittääkin, että on olemassa tarve opetustyökaluille, joilla voidaan vähentää laajoja puutteita tiedoissa ja taidoissa. Kielenoppimisen haasteeksi hän esittää kielen käyttämiseen liittyvät äänen vaihtelut, erilaiset murteet ja aksentit. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat tarvitsevat lisää sosiaalista, metakognitiivista ja emotionaalista tukea oppimisessaan.

4 KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ OSALLISTAVA SUUNNITTELU

4.1 Oikeus osallistua ja voida hyvin

Osallisuudella tarkoitetaan henkilön subjektiivista hyvinvoinnin tilaa, joka muotoutuu ihmisten välisessä toiminnassa, uskomuksissa ja kielessä. Sen voidaan katsoa jakautuvan kolmeen osa-alueeseen: osallisuuteen omassa elämässä, osallisuuteen vaikuttamisen prosesseissa ja osallisuuteen paikallisesta hyvästä. Osallisuudella omassa elämässä tarkoitetaan ihmisen yhteyttä omiin tarpeisiinsa, jonka seurauksena hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään. Osallisuudella vaikuttamisen prosesseissa taas tarkoitetaan heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevan henkilön toimijuuden edellytysten parantamista. Osallisuus paikalliseen hyvään, eli mahdollisuus hyödyntää paikallisia avoimia ja maksuttomia palveluja tai tiloja osallistuakseen hyvinvointia tuottavaan toimintaan. (Koivisto, Isola ja Lyytikäinen 2018, 8–9.) Osallisuus on siis kuulumista johonkin ja kokemusta kuulluksi tulemistä.

Osallisuuteen liittyy läheisesti myös toimijuuden käsite (*agency*), millä tarkoitetaan henkilön kykyä toimia aktiivisesti omassa elämässään (Etäpelto, Heiskanen ja Collin 2011, 11–12). Psykologi Albert Bandura (2001, 6–10) määrittelee toimijuuden tavoitteellisuuden, ennakkosuunnittelun, toiminnan ja itsereflektion näkökulmista. Banduran mukaan toimijuus liittyy henkilön tietoiseen päätökseen toimia tai jättää toimimatta tilanteessa. Henkilö asettaa itselleen tavoitteita, pohtii toiminnan seurauksia ja valitsee sopivimman toimintatavan päästäkseen tavoitteeseensa. Toimija ei kuitenkaan pääse tavoitteeseensa pelkästään pohtimalla, vaan hänen on myös pystyttävä puskemaan itsensä liikkeelle aktiiviseen toimintaan. Banduran näkemys toimijuudesta ei rajoitu pelkästään toimintaan, vaan se sisältää myös huomion itsereflektion tärkeydestä. Henkilön lopullinen päätös toimia on seuraus sisäisestä pohdinnasta, jonka perusteella tämä päättää edetä valitsemaansa suuntaan. Paul Sullivan ja John McCarthy (2004, 306–307) sen sijaan tarkastelevat toimijuutta dialogisuuden näkökulmasta asettaen keskiöön henkilön eletyn elämän. Sullivanin ja McCarthy'n näkökulma pohjautuu kirjallisuudentutkija Mihail Bahtinin tuotantoon. Tutkijoiden mukaan toimijuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jossa vaikuttavat henkilön kokema vastuuntunne ja mahdollisuus toimia sekä toiminnan eettisyys ja monimerkityksisyys. Henkilön kokemus toimijuudesta perustuu tunteisiin, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Kansalaisen oikeudesta osallistua säädetään Suomen perustuslaissa (1999/731, §14), johon on kirjattu yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen. Osallisuutta voidaan lisätä erilaisten menetelmien avulla. Näitä ovat esimerkiksi asiakkaan osallistaminen palvelun kehittämiseen, erilaiset ryhmätoiminnot, tiedonhankinta ja toiminnan suunnittelu yhdessä ja toimijoiden yhteiset keskustelutilaisuudet. (Jelli järjestötietopalvelu 2020.)

4.2 Näkökulmia osallistamiseen

Sosiaalialalla osallistavan suunnittelun termin sijaan on totuttu käyttämään yhteiskehittelyn tai yhteiskehittämisen (*co-creation*) käsitteitä. Engeström avaa yhteiskehittely-termiä teoksessaan Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä (2004, 20–88). Yhteiskehittelyllä tarkoitetaan pitkän kehityskaaren seurauksena syntyvää tuotetta tai palvelua, joka on jatkuvasti kehittyvä ja asiakkaan tai käyttäjän toimintaan sopeutuva. Usein yhteiskehittelyprosessiin liitetään myös tietotekniset ratkaisut, mitkä edellyttävät jatkuvaa asetusten säätämistä ja sovittamista. Kehittelyä tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa dialogia hyödyntämällä. Engeström näkee organisaatiot toimijoina yhteisellä toiminta-alueella, jossa dialogin synnyttämiseksi tarvitaan verkostoa. Hän esittelee rajavyöhykkeen käsitteen, millä tarkoittaa toimintajärjestelmien välistä aluetta. Rajavyöhykkeellä tarvitaan aktiivista vuorovaikutusta, neuvotteluja ja tiedon vaihtoa yhteisten kohteiden tuottamiseksi.

Clay Spinuzzi (2005, 163–164) lähestyy artikkelissaan osallistavan suunnittelun (*participatory design*) metodologiaa tekniikan näkökulmasta. Spinuzzin mukaan osallistava suunnittelu on tutkimusta, jonka tavoitteena on ratkaista havaittu ongelma. Osallistava suunnittelu sai alkunsa 1970-luvulla pohjoismaissa akateemikoiden ja ammattiliittojen yhteistyöstä, kun toimijat alkoivat yhdessä miettiä ihmisen ja tietokoneen välistä vuorovaikutusta. Yhtenä tavoitteena osallistamisessa Spinuzzin mukaan on voimaannuttaa työntekijöitä työpaikoilla osallistamalla heidät demokraattiseen päätöksentekoprosessiin. Osallistavan suunnittelun avulla pyritään tavoittamaan ihmisen toimintaan liittyvää hiljaista tietoa yhdessä tutkijoiden, suunnittelijoiden ja tuotteiden tai palvelun loppukäyttäjien kanssa. Spinuzzin mukaan ihmisen ja tietokoneen vuorovaikutusta tutkineet tutkijat päätyivät hyödyntämään toimintatutkimuksessa käytettäviä etnografisia menetelmiä, joilla on todettu olevan positiivisia muutוסvaikutuksia tutkittaviin.

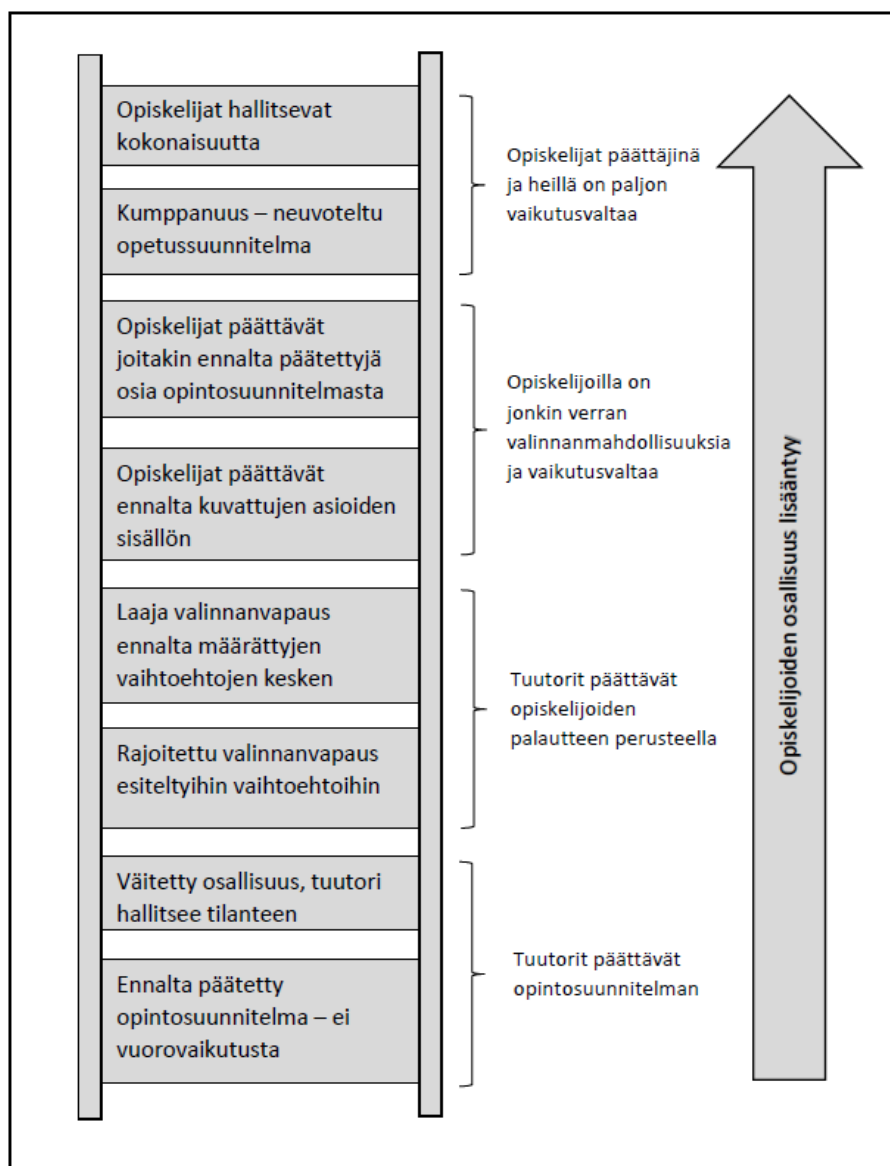
Spinuzzi (2005, 167–168) korostaa osallistavan suunnittelun perustuvan ajatukseen demokratiasta ja tiedon konstruktivistisesta luonteesta. Osallistavien menetelmien kautta saadaan esille laajemmin erilaisia näkökulmia kuin jos työskenneltäisiin yksin. Suunnittelussa korostuukin tutkijan rooli fasilitaattorina, jonka tavoitteena on voimaannuttaa osallistujia tekemään päätöksiä. Spinuzzi kuvaa osallistavan suunnittelun prosessin koostuvan kolmesta askeleesta: 1. Alustava tutustuminen aiheeseen, 2. Havaintojen tekemisen ja yhteisen suunnittelun vaihe ja 3. Prototyypin rakentaminen. Usein nämä kolme vaihetta toistuvat, kunnes lopullinen palvelu tai tuote valmistuu.

Koulutus on organisoitu kokonaisuus, johon osallistumalla hankitaan tietoja ja taitoja. Oppimista edistävän koulutuksen rakentaminen vaatii suunnittelijalta ammattitaitoa ja tietoa oppimisesta, sen erityispiirteistä sekä tiedon rakentumisesta. (Shi 2017, 79.) Wood ja McAteer (2017, 251) esittävätkin että suunnittelijat pitävät käsissään valtaa ja ovat etuoikeutetussa asemassa verrattuna yhteisönsä jäseniin. Näin ajateltuna osallistaminen suunnitteluprosessiin on vaikeaa. Tutkijat toteuttivat toimintatutkimuksen, jonka tuloksina he esittävät kolme keinoa valtasuhteiden pienentämiseksi.

Yksi tekijä suunnitteluprosessissa on käytetty kieli. Ammatillaiset käyttävät terminologiaa, joka synnyttää valta-asetelman suhteessa yhteisön muihin jäseniin. Jos tilaisuuteen osallistuva henkilö ei ymmärrä käytettyä kieltä, se vähentää henkilön itsevarmuutta ja mahdollisuutta osallistua keskusteluun ja kehittämiseen. Toinen tekijä on kehitettävään asiaan liittyvä tietämys. Asiasta tietämätön ei pysty muodostamaan mielipidettä ja tämä heikentää kehittämistyöhön osallistumista. Kolmantena tekijänä tutkijat mainitsevat henkilön statuksen ja kulttuurien erot. Kyseinen tutkimus toteutettiin Etelä-Afrikassa, jossa elämään vaikuttavat vahvasti asukkaiden kulttuuri- ja rotuerot sekä historia. (Wood ja McAteer 2017, 256–260.) Myös Suomessa maaseudulla ja kaupungeissa on alueellisia kulttuurieroja, joiden olemassaolo on hyvä tiedostaa. Kulttuuristen erojen lisäksi henkilön koulutustaso vaikuttaa kykyyn osallistua keskusteluun. Mitä matalampi koulutustaso henkilöllä on, sitä haastavampaa on ymmärtää asiantuntijoiden käyttämää kieltä.

Ajatus opiskelijoiden osallistamisesta opetussuunnitelman laatimiseen ei ole uusi. Catherine Bovillin mukaan (2013, 2) jo John Dewey nosti asian esiin 1900-luvun alussa, kun tämä vaati demokratian toteutumista koulutuksessa. Deweyn pohdinnat saivat jatkoa kriittisen pedagogiikan koulukunnassa, jonka edustajiin myös kasvatusfilosofi Paulo Freire lukeutuu. Kriittisen pedagogiikan teoriaperinteessä vaaditaan koulutukseen demokraattisten käytäntöjen lisäämistä, dialogia ja yhteistä oppimista. (Bovill 2013, 2–4.) Nämä periaatteet ovat yhteneviä aikuiskasvatuksen teorian ja toimintatapojen kanssa (Giannoukos, Besas, Galiropoulos ja Hioctour 2015, 46–47).

Woodin ja McAteerin (2017, 260) esittämät haasteet suunnittelun valta-asetelmasta on Bovillin näkemyksen mukaan mahdollista purkaa. Bovill soveltaa artikkelissaan (2011, 5) Sherry R. Arnsteinin vuonna 1969 kehittämää *osallistumisen portaat* -mallia. (kuvio 1.)

KUVIO 1. Opiskelijan osallistumisen portaat koulutuksen suunnittelussa (mukaillen Bovill 2011)

Portaat koostuvat kahdeksasta askelmasta, joista alimmalla opiskelijalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa koulutusohjelmaan tai kurssin suunnitelmaan vaan tuutorit suunnittelevat opintosuunnitelman itse. Askeleita noustessa opiskelijoiden osallisuus suunnittelussa lisääntyy. Väitetyn osallisuuden portas on näennäisen osallisuuden portas, jossa opiskelijalla ei kuitenkaan ole päätösvaltaa opintosuunnitelman sisältöön tai rakenteeseen. Seuraavat kaksi porrasta ovat osittaisen osallisuuden portaita. Alemmalla portaalla opiskelijoilla on rajoitettu valinnanvapaus ennalta esitettyihin vaihtoehtoihin ja seuraavalla askelmalla valinnanvapautta on laajennettu. Viidennellä portaalla opiskelijat pääsevät päättämään ennalta määriteltujen ja kuvattujen kokonaisuuksien sisällöistä. Kuudennelle portaalle noustessa opiskelijat pääsevät päättämään ja suunnittelemaan ennalta määrättyjä kokonaisuuksia. Seitsemäs ja kahdeksas portas johdattavat kumppanuussuhteen kautta laajaan omistajuuteen opintosuunnitelman suunnitteluprosessissa. (Bovill 2011, 5–7.)

Tässä opinnäytetyössä osallisuus ymmärretään keinona lisätä henkilön toimijuutta yhteiskunnassa antamalla tutkimukseen osallistuvilla mahdollisuus vaikuttaa ja tuoda oma näkemyksensä koulutuksen suunnitteluprosessiin. Tavoitteena on nousta osallistumisen portailla näennäisen osallisuuden

tasolta lähemmäs aitoa osallisuutta, sillä vaikka Bovillin muotoileman mallin (2011, 7–8) ylin porras on ihanne, se on käytännössä vaikea saavuttaa. Tämän Bovill myös itse myöntää ja esittää, ettei sen tavoittelu ole aina edes tarkoituksenmukaista. Osallisuuden lisäämiseen vaikuttavat paljon opettajan kokemus, käytettävissä oleva aika, opiskelijoiden saama tuki suunnitteluun, itsekuri ja paine saavuttaa koulutusinstituution asettamat tulosvaatimukset. Bovill tuokin esiin uusien kokemattomien opiskelijoiden mahdollisen hämmennyksen, jos opettaja antaa heille täyden suunnittelu-oikeuden ilman alkuvalmistelua ja ohjausta.

5 TUTKIMUKSEN KUVAUS

5.1 Tavoite ja tarkoitus

Osallistuminen vapaan sivistystyön tarjoamaan tietotekniikan koulutukseen on hiipunut 2010-luvulla valtakunnallisesti ja se on näkynyt kansalaisten heikentyneissä tv-taidoissa. Tietoyhteiskunnan kehitysvauhti ja digitalisaatio eivät kuitenkaan näytä hidastuvan, ja tämä kasvattaa heikommassa asemassa olevien kansalaisten riskiä syrjäytyä. Herääkin kysymys, miten tärkeinä pidettyjä digitaitoja tulee opettaa, jotta mukaan opiskelemaan lähtevät myös ne, joiden taitojen taso on heikompi? Sekä miten kurssit tulisi markkinoida, jotta osallistumisaste kasvaisi?

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää maahanmuuttajien, työttömien ja ikääntyneiden tietoteknisten taitojen kurssille osallistumisen esteitä ja toiveita kurssien kehittämiseksi. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa opetuksen kehittämistä varten, jotta tietotekniikan kurseista voidaan rakentaa opiskelemaan innostava opintokokonaisuus. Tutkimuksen tuottaman tiedon avulla voidaan suunnitella kurssit ja niiden toteutus niin että osallistumisen esteitä voidaan purkaa.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat

1. Millaisia esteitä maaseutukunnissa on osallistua kansalaisopiston tietotekniikan kurssille?
2. Miten kurseja voidaan kehittää?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin Nominal Group -tekniikkaa. NGT (*Nominal Group Technique*) on strukturoitu ryhmätyötekniikka, jonka avulla voidaan saada selville mahdollisimman laaja yksimielisyys ongelmanratkaisussa, ideoiden tuottamisessa tai tavoitteiden asettamisessa. Ryhmäkooko vaihtelee 2–14 välillä ja suositeltava ryhmän koko on enintään seitsemän henkeä. Perusprosessissa on viisi vaihetta: itsenäinen ideointi, ideoiden esittely, selventäminen ja keskustelu, äänestys ja loppukeskustelu. (McMillan, King ja Tully 2016, 655–657.) Menetelmä muistuttaa fokusryhmähaastattelua, joka on haastattelijan fasilitoima ryhmäkeskustelu ennalta määrätyn kohderyhmän kanssa. Ryhmähaastattelun avulla pyritään ymmärtämään ilmiötä ja selvittämään vastauksia kysymyksiin miksi, kuinka, mitä tai miten. (Mäntyranta ja Kaila 2008, 1507.)

Valitsin menetelmän sen vuoksi, että tutkimuksen kohderyhmään kuuluu useita ryhmiä, joilla on erityispiirteitä ja joilla voidaan katsoa olevan erilaisia tarpeita ja toiveita. Menetelmän valintaa puolsi, että sitä on hyödynnetty koulutuksen kehittämisessä aiemminkin. NGT-menetelmän avulla on mahdollista saada paremmin esille erilaisten ryhmien näkemykset. Tämän lisäksi menetelmä mahdollistaa kaikkien osallistujien tasapuolisen osallistumisen aineiston tuottamiseen sekä arviointiin. Ryhmämuotoisen aineiston keräämisen etuna on myös se, että ryhmässä osallistujien keskustelu virittää

uusia ajatuksia ja tuottaa rikkaampaa aineistoa (Eskola ja Suoranta 1998, 96–97). NGT -menetelmässä tutkimuksen teemat tarkennetaan kysymysten muotoon, jotta osallistujien on helpompi työskennellä ja tuottaa aineistoa tutkimusta varten.

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin toimeksiantajan kehittämishankkeeseen kirjattu kohderyhmä, johon kuuluvat työttömät työnhakijat, maahanmuuttajat ja ikääntyneet. Aineisto kerättiin kolmessa maaseutukunnassa fokusryhmittäin. Ikääntyneille suunnattua tutkimuskutsua jaettiin avoimesti kirjaston ilmoitustaululla ja lisäksi se välitettiin kolmannen sektorin toimijoille jaettavaksi eteenpäin jäsenille. Työttömien fokusryhmä koottiin yhteistyössä kunnan työllistämissihteerin avustuksella. Maahanmuuttajien fokusryhmän aineisto kerättiin yhteistyössä kotouttamiskoulutuksen järjestäjän kanssa.

Ryhmien kokoontumista varten oli varattu kussakin kunnassa ryhmätyötila. Aineistonkeruutilanteissa hyödynnettiin fläppipaperia, muistilappuja ja tietokonetta. Tilaisuuden alussa jaoin kaikille osallistujille taustatietolomakkeen, jonka avulla selvitin demografisia tekijöitä, eli osallistujien sukupuolen, iän, koulutustaustan ja pääasiallisen toiminnan. Samalla lomakkeella kysyttiin maahanmuuttajilta maahantulovuosi. Aineisto dokumentoitiin nauhoittamalla sekä tallentamalla osallistujien tuottamat ideapaperit, koonnit ja äänestystulokset.

5.3.1 Työttömien ryhmä

Työttömien ryhmä koostui kahdeksasta henkilöstä, joista naisia oli kuusi ja miehiä kaksi. Ikäjakauma ulottui 38 ikävuodesta 60-vuotiaaseen. Ryhmästä kaksi henkeä oli suorittanut perusasteen tutkinnon ja kuusi toisen asteen tutkinnon. Ryhmäläisistä kolme kertoi olevansa työttömiä ja muut työllistettyjä kunnan toimipisteisiin.

Ryhmä koottiin työllisyssihteerin avustuksella. Toimitin hänelle tutkimuskutsun, jonka pyysin välittämään eteenpäin henkilöille, jotka täyttivät tutkimukseen osallistumisen kriteerit. Tutkimuksen aineiston kerääminen toteutettiin työllisyyspalvelujen järjestämän aktiivimallin kurssin yhteydessä. Tutkimukseen kutsuttiin osallistujiksi erityisesti kurssilla mukana olevia, jotta mahdollisia esteitä saapua paikalle olisi mahdollisimman vähän.

Tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä on oikeus osallistua vapaaehtoisesti ja myös oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen sekä saada ymmärrettävä ja totuudenmukainen kuva tutkimuksen tavoitteista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9). Tilaisuuden alussa kävin läpi tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuden ja anonyymisluopauksen vielä kaikkien kanssa. Toimin näin, koska tämä ryhmä oli tullut kutsuttuna paikalle ja heidän vapaaehtoinen halukkuutensa ei ollut minulle selvä. Kukaan ei kuitenkaan halunnut jättäytyä pois tutkimuksesta.

5.3.2 Ikääntyneiden ryhmä

Ikääntyneiden ryhmään saapui tutkimuksen ajankohtana kuusi henkilöä. Heistä viisi oli naisia ja yksi mies. Ikäjakama oli 64–78 -vuotta. Koulutustasoltaan osallistujista yksi oli suorittanut perusasteen, neljä toisen asteen ja yksi korkea-asteen tutkinnon. Yksi ryhmäläisistä ilmoitti olevansa työtön, muut olivat eläkkeellä.

Ikääntyneiden ryhmä koottiin avoimen kutsun kautta. Tutkimuskutsu jaettiin kansalaisopiston ilmoitustaululla ja sitä välitettiin sähköpostilla kansalaisopiston sidosryhmille ja kolmannen sektorin toimijoille. Esittelin tutkimusta kansalaisopiston digitaitojen lisäämiseen keskittyvän hankkeen tilaisuudessa ja kerroin, mitä varten tutkimusta tehdään. Tilaisuuden kävijät olivat kiinnostuneita ja halukkaita osallistumaan tutkimukseen.

5.3.3 Maahanmuuttajien ryhmä

Maahanmuuttajien ryhmä koostui 14 henkilöstä. Näistä kymmenen oli naisia ja miehiä neljä. Ikäjakama oli suuri ulottuen 19-vuotiaista 56-vuotiaaseen. Ryhmästä kolmella henkilöllä ei ollut ollenkaan taustakoulutusta, neljä oli suorittanut kotimaassaan perusasteen, viisi toisen asteen ja kolme korkea-asteen tutkinnon. Pääasiallisena toimintanaan neljä osallistujaa kertoi olevansa työttömiä, yksi poissa työelämästä ja yhdeksän olevansa opiskelijoita.

Maahanmuuttajien fokusryhmän kokoaminen oli haastavinta. Tiedostin jo alussa, että maahanmuuttajien tavoittaminen on vaikeaa kohderyhmän heterogeenisyyden vuoksi. Tarkoitin tällä sitä, että maahanmuuttajiksi määritellään pakolaiset, turvapaikanhakijat ja siirtotyöläiset (Väestöliitto 2019). Alussa suunnittelin toimivani yhteistyössä kansalaisopiston suomen kielen opettajan kanssa, jotta saisin nimenomaan toimeksiantajan kunnassa asuvia maahanmuuttajia informanteiksi. Hankkeen kireän aikataulun vuoksi jouduin kuitenkin muuttamaan suunnitelmaani. Otin yhteyttä alueen maahanmuutto- ja pakolaispalveluihin, mikä koordinoi maahanmuuttajille tarjottavia palveluja.

Keskustellessani maahanmuutto- ja pakolaispalvelujen työntekijöiden kanssa näkemykseni kohderyhmän heterogeenisyydestä taustojen ja tavoitettavuuden näkökulmasta laajeni. Keskustelun seurauksena päädyin rajaamaan näkökulmaani, ja otin yhteyttä kotouttamiskoulutusta antavan oppilaitoksen maahanmuuttajien koordinaattoriopettajaan. Kotoutumiskoulutuksessa opiskelijat on jaettu kolmeen eri tasoon: kirjoitus- ja lukutaidottomat, englantia tukikielenä hyödyntävät sekä ammatitopintoihin jo integroituneet maahanmuuttajat. Tässä vaiheessa rajasin kirjoitus- ja lukutaidottomat pois tutkimuksen kohderyhmästä aikataulun vuoksi. Esittelin opinnäytetyöni aiheen ja tutkimuskutsun kahdelle ryhmälle ja kysyin halukkuutta osallistua tutkimukseen. Tämän seurauksena neuvoteltiin ryhmän opettajan kanssa mahdollisuudesta toteuttaa aineiston kerääminen koulupäivän aikana niiden opiskelijoiden kanssa, jotka ovat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Opettaja oli hyvin yhteistyöhaluinen ja saimme sovittua aineiston keräämiseen sopivan ajan opiskelupäivän aikana.

Tutustumiskäynnin aikana olin huomannut, että ryhmän kielitaito vaati minulta erityistä panostamista eettisyyden varmistamisen ja päädyin selkokielistämään tutkimuksen apukysymyksiä. Mukautin myös tutkimuskutsua selkokielelle ja liitin siihen mukaan tutkimuskysymykset. Selkokielistetty tutkimuskutsu jaettiin ryhmäläisille viikkoa ennen aineiston keräämisajankohtaa (liite 3.)

5.4 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja tuottaa lisäymmärrystä ilmiöstä. Kanasen (2012, 29–30) mukaan laadullinen tutkimusote toimii silloin, kun ilmiöstä halutaan luoda kattava kuva. Valitsin analyysimenetelmäksi induktiivisen, eli aineistolähtöisen analyysin. Analyysivaiheessa aineisto eritellään havaintoyksiköihin ja yksilöidään, minkä jälkeen ne asetetaan havaintomatriisiin. Tämä mahdollistaa aineiston ominaisuuksien tarkastelun havainnollisesti ja sen avulla voidaan etsiä merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Sisällönanalyysin voi tehdä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on löytää toiminnan logiikka tai muodostaa jonkinlainen tyypillinen kertomus. Analyysin vaiheet rakentuvat seuraavasti:

- 1) tutkijan päätös siitä, mistä hän lähtee etsimään tyypillistä kertomusta,
- 2) tutkimusaineiston pelkistäminen,
- 3) tutkimusaineiston ryhmittely,
- 4) kattokäsitteiden määrittely ja
- 5) käsitteiden, luokittelun ja teoreettisen mallin muodostaminen. (Vilka 2005, 139–140.)

Analyysia ohjaa tavoite poimia aineistosta merkityksellisiä asioita kurssitarjonnan kehittämiseksi ja osallistumisen esteiden poistamiseksi. Päättelyn logiikkana on induktiivinen sisällönanalyysi, jossa pyrin luomaan kokonaiskäsityksen etenemällä yksittäisistä huomioista yleiseen. Aloitin analyysin koamalla fokusryhmien vastaukset havaintomatriisiin. Pelkistin aineiston ottamalla tarkasteluun vain viisi tärkeimmäksi arvioitua vastausta. Tässä vaiheessa keskityin erityisesti etsimään aineistosta vastauksia osallistumisen esteitä selvittävään tutkimuskysymykseen. Tyypittelin aineistosta nousevat havainnot ja etsin yhdistäviä tekijöitä. Esimerkiksi vastaukset ”väsymys” ja ”iltakurssit voivat käydä raskaiksi” yhdistäväksi tekijäksi määrittelin henkilön vähäiset voimavarat. Näin edeten muodostin tulkintani aineistosta. (Vilka 2005, 140; Tuomi ja Sarajärvi 2018, 104–108.)

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

6.1 Osallistumisen esteitä maaseutualueilla

Tähän tutkimukseen osallistuneiden työttömien, maahanmuuttajien ja ikääntyneiden suurimmaksi esteeksi nousi henkilökohtainen taloudellinen tilanne. Tämä näkyy erityisesti ikääntyneillä oman laitteen puutteena, joka ilmeni vastauksessa ”ei käytössä tietokonetta”. Muita syitä ovat vaatimus sitoutumisesta, kurssin järjestämisen ajankohta, kurssitarjonnan niukkuus, kursseista tiedottaminen sekä harvaan asutulla maaseudulla pitkät välimatkat ja kulkuvälineen puute. Osallistuakseen henkilön on myös tehtävä valintoja kurssille osallistumisen tai muiden harrastusten tai velvollisuuksien välillä. Eläkeiässä on aikaa harrastaa ja tarjonta on monipuolistunut, joten henkilön on tehtävä valintoja. Tietotekniikan opiskelua motivoi vastausten mukaan enemmän ulkoinen kuin sisäinen syy, kuten vastaukset ”opiskelusta on hyötyä ammatissa”, ”Tarve pystyä hoitamaan asiat, jotka hoidetaan nykyään netissä” ja ”parantaa työnsaantimahdollisuuksia” antavat ymmärtää. Vastauksista välittyi myös, että tietotekniikka ei ole kaikkien mielestä tarpeeksi kiinnostava aihe itsessään opiskeltavaksi, vaikka taitojen kehittämisen tarve tiedostetaankin.

Yhtenä osallistumisen esteenä tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa välittyy viestinnän kohdentamisen epäonnistuminen. Osallistujista kantaväestö on tottunut seuraamaan paikallisia sanomalehtiä ja osaa odottaa syksyisin postin kotiin kantamaa kansalaisopiston kurssiopasta. Maahanmuuttajia viesti ei tavoita samalla tavalla. Tähän voi olla syynä myös vaikeus ymmärtää kieltä ja kykyä tulkita paikallisia mainoksia. Maahanmuuttajat kertoivat sähköisten kanavien kuten sähköpostin ja tekstiviestin kautta lähetettävän ilmoituksen tavoittavan heidät parhaiten.

6.2 Kurssien kehittäminen vastausten pohjalta

Tiedusteltaessa työnhakijoiden ja ikääntyneiden opiskelijoiden kurssitoiveita, kuvankäsittelyyn ja laitteiden perustoimintojen opetteluun liittyvät kurssit arvoettiin tärkeimmiksi. Maahanmuuttajien toiveesta suomenkielisen käyttöliittymän opettamiseen välittyy tarve oppia suomen kieli, sillä varsinkin koulutetuilla maahanmuuttajilla tvt-aidot olivat tutkimukseen osallistuneiden ryhmässä jo hyvin hallussa. Maahanmuuttajat toivoivat myös enemmän kursseja, joissa opetellaan luovien sovellusten käyttöä, kuten taittoa, kuvankäsittelyä, videoiden editointia ja koodaamista. Toiveet kertovat, että vastaajat tietävät miten tietotekniikkaa voi käyttää hyödyksi ja että he haluavat pyrkiä luomaan uutta tietoteknisten laitteiden ja sovellusten avulla.

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi välimatkojen ja liikkumiseen liittyvät haasteet maaseudulla. Yksi ratkaisu tähän on tehdä yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa. Kyläyhdistykset omistavat usein tiloja, joissa järjestävät toimintaa lähialueen asukkaille. Toimimalla yhteistyössä 3. sektorin toimijoiden kanssa on mahdollista tuoda koulutus lähemmäs opiskelijoita. Toinen vaihtoehto on kehittää verkkopainotteisia kursseja perustaidot jo hallitseville opiskelijoille. Tällä voidaan luoda toivottua taso-opetusta. Henkilöiden matalan tulotason luomaa osallistumisen estettä voidaan poistaa hankkimalla laitteita opetuskäyttöön. Mikäli yksittäisellä opistolla ei ole taloudellisia resursseja, on hyvä pohtia yhteishankintojen mahdollisuutta.

Käytännön opetukseen liittyen työnhakijat ja ikääntyneet toivoivat pieniä opetusryhmiä ja hidasta etenemistä. Vaikka asia ei tullutkaan esiin maahanmuuttajien vastauksissa, on hitaasta etenemistä hyötyä, kun kielitaito on heikko. Tutkimuksen tulokset vahvistavat myös Vaportzis ym. (2018) havaintoja.

Yksi opiskelijoita innostava tekijä oli monipuolinen kurssitarjonta. Tietotekniikan kurssitarjontaa on hyvä laajentaa nyt esitettyjen toiveiden mukaan esimerkiksi seuraavasti:

- Tabletin käytön peruskurssi (aloittelijoille)
- Älypuhelimien käytön peruskurssi (aloittelijoille)
- Tietokoneen käytön peruskurssi (aloittelijoille)
- Sosiaalisen median sovellusten kurssi (laitteen peruskäyttö jo hallussa)
- Koulutuspäivä tai useampia hyötysovelluksista: 112 Suomi, Fonecta Caller, verkkopankki ja Suomi.fi (laitteen peruskäyttö onnistuu)
- Kuvankäsittelykurssi älypuhelimella / tabletilla / tietokoneella (laitteen peruskäyttö jo hallussa)
- Videoeditoinnin peruskurssi (laitteen peruskäyttö jo hallussa)
- Koodaamisen peruskurssi (laitteen peruskäyttö jo hallussa)

6.3 Tiedottamisen kehittäminen

Maahanmuuttajat toivat esiin kurssin sisältöön liittyvän tiedonpuutteen. Kurssin esitteen laatimisessa olisikin hyvä kertoa selkeästi ja tarpeeksi yksinkertaisella kielellä, millaisia sisältöjä kurssilla käydään ja kenelle se on suunnattu. Hyvä lisä on kuvaus siitä, miten kurssilla opiskellaan. Kurssiesitteen ydinviestiin voi lisätä vastaajien esittämiä motivaatiota kuvaavia asioita, kuten ”halu parantaa taitoja työelämää varten” tai ”halu luoda asioita”.

Tiedottamisessa, samoin kuin kurseja järjestettäessä, on resurssien vähetessä tärkeää hyödyntää toimijaverkostoa ja tehdä yhteistyötä. Maahanmuuttajat kertoivat, että heidät tavoittaa parhaiten sähköisten kanavien kuten sähköpostin tai tekstiviestin kautta. Sähköpostilla lähetettävä tiedote tai mainos edellyttää kuitenkin yhteystietoja. Niitä ei automaattisesti ole kerätty mihinkään julkiseen tietokantaan, joten tietoa täytyy välittää verkoston avulla.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että esteet osallistua maaseudulla liittyvät henkilön sosioekonomiseen asemaan. Heikko tulotaso heijastuu henkilön tekemiin valintoihin, sekä harrastusten valinnassa että laitteiden hankinnan suhteen. Ei varmastikaan ole vaikeaa päättää hankkiiko kalliin älylaitteen, jota ei näe itselleen tarpeellisenä ja jonka kokee vaikeaksi käyttää. Tutkimuksen tulokset osoittavat myös viestinnän merkityksen. Onnistunut viestintäkanavan valinta ja selkästi muotoiltu viesti saavuttaa kohderyhmän paremmin. Onkin suositeltavaa hyödyntää yhteistyöverkostoa pyrittäessä vaikuttamaan markkinointiin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa opetuksen kehittämistä varten, jotta osallistumisen esteitä voidaan poistaa niiltä osin kuin niihin voidaan toimeksiantajan taholta vaikuttaa. Tavoitteeseen päästiin ja hyödynnettävää tietoa kertyi runsaasti. Opinnäytetyön raportointivaiheessa suuri osa ideoista on jo viety käytäntöön. Näitä ovat esimerkiksi opetus pienryhmissä ja painottaminen peruskurssilla tietotekniikan sanaston opiskeluun.

Ymmärryksenä ilmiöstä kasvoi tutkimusprosessin aikana paljon. Herättävä huomio oli, että vaikka työttömillä, maahanmuuttajilla, ikääntyneillä on ryhminä paljon yhdistäviä piirteitä, on niillä myös paljon ryhmäkohtaisia erityispiirteitä. Opetusta ei näin ollen voida markkinoida ajatuksella ”yksi koko sopii kaikille”. Opiskelijälähtöiseen suunnitteluun on tämän vuoksi hyvä panostaa, mikäli kurssien osallistujamäärien halutaan nousevan.

7.2 Jatkotutkimuksiin ja kehittämiseen liittyvät ajatukset

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista toteuttaa palvelumuotoilun periaattein ja toiminnallisin menetelmin opintosuunnittelukokonaisuus yksittäisen fokusryhmän kanssa. Miten ryhmä rakentaa itselleen opintokokonaisuuden sen jälkeen, kun heidän tietämyksensä aiheesta on lisääntynyt? Lisäksi minua kiinnostaisi selvittää, miten ihmisiä voidaan motivoida opiskelemaan aihetta, joka ei lähtökohteisesti kiinnosta kaikkia.

Tulokset antoivat aiheita myös viestintään liittyviä tutkimuksiin ja kehitystyöhön. Erityisesti maahanmuuttajien kohdalla kielen oppiminen ja siihen liittyvät haasteet vaikeuttavat kotoutumista yhteiskuntaan. Miten luodaan sellaista viestintämateriaalia esimerkiksi maahanmuuttajille, että se on vaikuttavaa? Montako viestintäkanavaa on hyödynnettävä, jotta viestinnällä tavoitetaan sille asetetut tavoitteet? Miten kulttuuri vaikuttaa viestintään?

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella Lincolnin ja Cuban määrittelemien neljän kriteerin; uskottavuuden

(*credibility*), siirrettävyyden(*transferability*), varmuuden (*dependability*) ja vahvistettavuuden (*confirmability*) kautta (Bryman 2016, 384). Tutkimukseni lähtökohta oli selvittää syitä osallistumattomuuteen kansalaisopiston tietotekniikan kursseille. Valitsin tutkimusotteekseni laadullisen lähestymistavan, sillä toimeksiantajan toiveen lisäksi henkilökohtaisena tavoitteenani oli muodostaa ymmärrys aiheesta oman ohjaustyöni tueksi. Määrällisiä tutkimuksia aiheesta oli jo tehty (Becker Patterson 2018; OECD 2012), joten koin, että laajan määrällisen tutkimuksen toteuttaminen olisi jo tehdyn työn toistamista.

Tutkimukseni tulokset antavat yhden näkökulman osallistumattomuuteen tietotekniikan kursseille erityisesti maaseutualueella. Tuloksia ei voi sellaisenaan siirtää tai yleistää muualle, mutta ne voivat auttaa ymmärtämään muilla maaseutualueilla asuvien osallistumisen haasteita. Tutkimusaineisto kerättiin pienten maaseutukuntien väestöstä koottujen fokusryhmien avulla NGT-menetelmää hyödyntäen, joissa ryhmiin jakaminen tehtiin karkeasti yhden kriteerin mukaan. Kriteerejä olivat työttömyys, yli 60-vuoden ikä ja maahanmuuttajan status. Tutkimuksen tuloksia lukiessa onkin hyvä pitää mielessä, että vaikka henkilö onkin osallistunut aineiston keräämiseen työttömien ryhmässä, hän voi yhtä aikaa olla sekä työtön että yli 60-vuotias ja maahanmuuttaja. Jälkikäteen ajateltuna, olisi fokusryhmien kokoamisessa ollut hyvä käyttää myös muita tarkentavia tai oleellisesti erilaisia kriteerejä.

Esittämäni tulokset ovat linjassa muiden aiheesta tehtyjen tutkimusten kanssa. Kuten Dascălu ym. (2018) tutkimuksessaan totesivat, henkilön matala tulotaso vaikuttaa laitteen puuttumiseen ja se on yksi suuri este oppia tietotekniikan käyttämistä sekä ikääntyneillä että työttömillä. Becker Pattersonin (2018) laajan kansainvälisen aikuiskasvatustutkimukseen liittyvän tutkimuksen perusteella henkilöiden tilannekohtaiset tekijät, kuten matala tulotaso sekä erilaiset vastuut ja velvollisuudet työhön ja perheeseen liittyen luovat esteen koulutukseen osallistumiseen. Tutkimukseni tuloksia ikääntyneiden toiveista, jotka liittyivät pienryhmäopetukseen ja sanaston hallintaan tukevat myös Vaportzis ym. (2018) tutkimusryhmän tekemät huomiot.

Opinnäytetyön aiheen sain toimeksiantona työnantajiltani. Toteuttamisaikaa varattiin noin puoli vuotta, sillä kerättyä aineistoa oli tarkoitus hyödyntää mahdollisimman pian kurssitarjonnan suunnittelussa. Koska olin vasta aloittanut uudessa tehtävässäni, suuri osa alun tutkimussuunnittelusta meni kokonaisuuden haltuun ottamisessa ja näkökulman valitsemisessa. Tutkimussuunnitelman ja aineiston keräämisen jälkeen totesin ristiriidan tutkimusongelman, tutkimuskysymysten ja kerätyn aineiston välillä ja jouduin uudelleen tarkentamaan näkökulmaani, joka lopulta selkeni organisaation ja oman työn kehittämisen näkökulmaan. Tutkimussuunnitelmavaiheessa näkökulma oli keskittynyt yksilön kokemuksiin ja sisäiseen motivaatioon. Jälkikäteen ajatellen ratkaisu oli oikea, sillä näin onnistuin vastaamaan toimeksiantajan toiveeseen selvittää osallistumisen esteitä. Lisäksi aineistosta nousseet ideat on jo viety suurelta osin käytäntöön.

Suunnittelin aineiston keräämisprosessin tasapuolisuusperiaatteen ohjaamana. Olin päättänyt fokusryhmäjoon työnantajan kehittämishankkeen kohderyhmän perusteella ja seuraavaksi oli päätettävä, miten jokaisesta kunnasta saadaan edustava näyte. Toimeksiantajani luonnollisesti toivoi, että fo-

kusryhmät koottaisiin kaikissa kunnissa. Jouduin kuitenkin huomioimaan käytettävissä olevan aikaresurssin sekä muut velvollisuudet ja päädyin ratkaisuuni edetä kolmen yksittäisen fokusryhmän avulla. Laadullisessa tutkimuksessa informanttien määrä ei ole ratkaiseva, vaan pyrkimys muodostaa käsitys sosiaalisesta todellisuudesta (Bryman 2016, 384).

Tutkimuksen aineiston keräämisessä kiinnitin erityisesti huomiota informanttien anonyymiyden suojaan, sillä aineisto kerättiin asukasmäärältään pienissä kunnissa. Tutkimukseen osallistuvilta kerättiin taustatiedot nimettömänä siihen varatulla lomakkeella. Toimintatapa lisäsi henkilöiden yksityisyyden suojaa, sillä vastauksia ei myöhemmässä vaiheessa voitu yhdistää yksittäiseen henkilöön, vaan ryhmään kokonaisuutena. Lisäksi tilanteissa, joissa henkilön vapaaehtoisessa osallistumisessa oli epäselvyyttä, annoin osallistujille mahdollisuuden harkita osallistumishalukkuutta ennen aineiston keräämisen aloittamista. Maahanmuuttajien ryhmässä pyrin lisäksi selkeyttämään puhettani ja käyttämäni kieltä, sillä tiedostin heidän kielitaitonsa olevan heikko. Epäselvissä tilanteissa pyysin tarkennuksia, jotta ymmärsin asian oikein. Muun muassa tämän vuoksi aineiston keräämiseen meni enemmän aikaa kuin muissa ryhmissä.

Tutkimuksen aikana fokusryhmien osallistujat kirjoittivat vastauksensa paperilapuille nimettöminä ja vastaukset koottiin taulukkoon sekalaisessa järjestyksessä. Tämän jälkeen äänestäminen tapahtui paperilapuilla, joten jälkikäteen ei ollut mahdollista selvittää, miten osallistujat olivat äänestäneet. Tallensin kirjalliset aineistot omiin kansiokuoriinsa ja säilytin niitä kotonani työhuoneen kaapissa. Tilaisuudet nauhoitettiin oppilaitoksen ääninauhurilla, jonka tyhjensin ennen laitteen palauttamista. Äänitallenteet tallensin henkilökohtaiselle tietokoneelleni, jota muut perheenjäseneni eivät pääse käyttämään. Samalla tietokoneella säilytin yleistasolla litteroidut tekstiaineistot.

Brymanin (2016, 386) mukaan tutkijan on miltei mahdotonta päästä täydelliseen objektiivisuuteen tutkimusta tehdessään. Tämä on totta myös tekemäni tutkimuksen kohdalla. Toimin itse digitaitojen ohjaajana ja minulla on vahva halu ohjata niin, että ohjattavani voimaantuvat ja oppivat asioita. Tutkimustani onkin vienyt eteenpäin halu ymmärtää ilmiötä, pyrkimys selvittää laajasti siihen liittyviä asioita sekä tutkimusta tehdessäni, että kursseilla ohjaustilanteissa.

8 LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ASPA 2019. Digi haltuun! -hanke [verkkoaineisto.] Aspa. [Viitattu 2020-01-22.] Saatavissa: <https://www.aspa.fi/fi/tule-mukaan-toimintaamme/digi-haltuun>

ATK-SENIORIT MUKANETTI RY 2020. Yhdistyksen kotisivut. [verkkoaineisto.] Atk-Seniorit Mukanetti ry. [Viitattu: 2020-08-02.] Saatavissa: <http://www.mukanetti.net/>

AUVINEN, Kaisu 2019-12-19. Yhteisten aineiden opettaja. [Suullinen tiedonanto.] Ylä-Savon ammat-tiopisto.

BANDURA, Albert 2001. Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychol-ogy*. 52, 1–26.

BECKER PATTERSON, Margaret 2018. The Forgotten 90%: Adult Nonparticipation in Education. *Adult Education Quarterly*. 68, 1, 41–62.

BOULTON-LEWIS, Gillian M., BUYS, Laurie, LOVIE-KITCHIN, Jan, BARNETT, Karen, DAVID, L. Nikki 2007. Ageing, Learning and Computer technology in Australia. *Educational Gerontology*. 33, 253–270.

BOVILL, Catherine 2013. Students and staff co-creating curricula: a new trend or an old idea we never got around to implementing? Teoksessa: RUST, Chris. (Toim.) *Improving Student Learning through research and scholarship: 20 years of ISL*. Oxford: The Oxford Centre for Staff and Educa-tional Development. 96–108.

BOVILL, Catherine. BULLEY, C.J. 2011. A model of active student participation in curriculum design: exploring desirability and possibility. Teoksessa: RUST, C. (toim.) *Improving Student Learning (ISL) 18: Global Theories and Local Practices: Institutional, Disciplinary and Cultural Variations*. Sarja: Im-proving Student Learning (18). Oxford Brookes University: Oxford Centre for Staff and Learning De-velopment, Oxford. Pp.176–188.

BRADLEY, Linda, LINDSTRÖM, Nataliya Berbyuk, HASHEMI, Sylvana Sofkova 2017. Integration and Language Learning of Newly Arrived Migrants Using Mobile Technology. *Journal of Interactive Media in Education*. 1, 3, 1–9.

BRYMAN, Alan 2016. *Social Research Methods*. 5th edition. Oxford University Press: Italy.

CHIU, Ching-Ju, TASI, Wan-Chen, YANG, Wan-Lin, GUO, Jong-Long 2019. How to help older adults learn new technology? Results from multiple case research interviewing the internet technology in-structors at the senior learning centre. *Computers & Education*. 129, 61–70.

CILASUN, Syit Mümin, DEMİR-ŞEKER, Sirma, DINCER, N. Nergiz, TEKIN-KORU, Ayça 2018. Adult education as a Stepping-Stone to Better Jobs: An Analysis of the Adult Education Survey in Turkey. *Adult Education Quarterly*. 68, 4, 316–346.

DASCĂLU, Monica, RODIDEAL, Anda, POPA, Lavinia 2018. In Romania, Elderly People Who Most Need ICT Are Those Who Are Less Probable to Use it. *Revista de Asistentă Socială*. 2, 81–95.

DEMMANS EPP, Carrie 2017. Migrants and Mobile Technology Use: Gaps in the Support Provided by Current Tools. *Journal of Interactive Media in Education*. 1, 2, 1–13.

ENGSTRÖM, Yrjö 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Otavan Kirjapaino Oy: Keuruu.

ENTER RY 2020. Yhdistyksen kotisivut. [verkkoaineisto.] Enter ry. [Viitattu 2020-02-08.] Saatavissa: <https://www.entersenior.fi/>

ESKOLA, Jari, SUORANTA, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Gummerrus.

- ETÄPELTO, Anneli, HEISKANEN, Tuula, COLLIN, Kaija 2011. Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa: ETÄPELTO, Anneli., HEISKANEN, Tuula, COLLIN, Kaija. (toim.) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Aikuiskasvatuksen 49. Vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Hansaprint Oy: Vantaa. 11–34.
- SUOMEN PERUSTUSLAKI. L 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2020-01-29.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- GIANNOUKOS, Georgios, BESAS, Georgios, GALIROPOULOS, Christos, HIOCTOUR, Vasilios 2015. The Andragogy, the Social Change and the Transformative Learning Educational Approaches in Adult Education. Journal of Education and Practice. 6, 10, 46–50.
- INTERNATIONAL ELECTROTECHNICAL COMMISSION 2010. Internet. [verkkojulkaisu.] International Electrotechnical Commission. [Viitattu 2019-12-08.] Saatavissa: <http://www.electropedia.org/iev/iev.nsf/display?openform&ievref=732-07-01>
- IVANOVA, Irina Viktorovna 2016. Non-formal Education. Investing in Human Capital. Russian Education & Society. 58, 11, 718–731.
- JELLI JÄRJESTÖTIETOPALVELU 2020. Osallisuusmenetelmiä. [verkkoaineisto.] Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteisty-ossa/osallisuus/osallisuusmenetelmia/
- KANANEN, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä – kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampereen yliopistopaino Oy: Juvenes Print.
- KANSALAIPOISTOJEN LIITTO KOL 2018-11-29. Kansalais- ja työväenopistoille 3,6 miljoonaa euroa aikuisten perustaitojen ja digitaitojen kehittämiseen. [verkkojulkaisu.] Kansalaisopistojen liitto [Viitattu: 2020-02-08.] Saatavissa: <https://kansalaisopistojenliitto.fi/blog/kansalais-ja-tyovaenopistoille-36-miljoonaa-euroa-aikuisten-perustaitojen-ja-digitaitojen-kehittamiseen/>
- KANSALAIPOISTOJEN LIITTO KOL 2019. Kansalaisopistot pähkinänkuoressa. [verkkoaineisto.] Kansalaisopistojen liitto. [Viitattu: 2019-12-17.] Saatavissa: <https://kansalaisopistot.fi/kansalaisopistot-pahkinankuoressa/>
- KEMPPAINEN, Maija-Leena 2019-10-28. Rehtori. [Suullinen tiedonanto]. Kiuruvesi: Kansalaisopisto.
- KOIVISTO, Juha, ISOLA, Anna-Maria, LYYTIKÄINEN, Merja 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 2018:9. Helsinki.
- KRUPAR, Allyson, HORVATEK, Renata, BYUN, Soo-yong 2017. Does Nonformal Education Matter? Nonformal Education, Immigration, and Skills in Canada. Adult Education Quarterly. 67, 3, 186–208.
- KUUSELA, Tero 2018. Kansalaisten digitaidot –kurssimalli. Kansalaisopistojen liiton hankemateriaalia kansalaisopistoille. [verkkoaineisto.] Kansalaisopistojen liitto. [Viitattu: 2020-01-29.] Saatavissa: https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2018/05/Kansalaisen_digitaidot_2018.pdf
- MANNINEN, Jyri, KARTTUNEN, Anna, MERILÄINEN, Matti, JETSU, Anna, VARTIAINEN, Anna-Kaisa 2019. Hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa – kansalaisopiston hyödyt osallistujille, kaupungille ja alueelle. Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaisu 24:2019.
- MANNINEN, Jyri, LUUKANNEL, Saara 2008. Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset. Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä. Vantaa: Priimus Paino Oy.
- MAYOMBE, Celestin, LOMBARD, Antoinette 2016. The importance of material resources and qualified trainers in adult non-formal education and training centres in South Africa. International Review of Education. 62, 187–204.
- MCMILLAN, Sara S., KING, Michelle, TULLY, Mary P. 2016. How to use nominal group and Delphi techniques. International Journal of Clinical Pharmacy. 38, 655–662.
- MÄNTYRANTA, Taina, KAILA, Minna 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Duodecim. 124, 1507–1513.

- NEWZOO 2019-09. Number of smartphone users worldwide from 2016 to 2021. [verkkoaineisto.] Statista. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: <https://www.statista.com/statistics/330695/number-of-smartphone-users-worldwide/>
- OECD 2012. Survey of Adults skills. PIAAC. Data by country. Finland. [verkkoaineisto.] Organisation for Economic Co-Operation and Development. [Viitattu 2019-08-08.] Saatavissa: <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?plotter=h5&primaryCountry=FIN&treshold=10&topic=AS>
- OECD 2016. Skills Matter. Further results from the Survey of Adult Skills. [verkkoaineisto.] Organisation for Economic Co-Operation and Development. [Viitattu 2019-08-08.] Saatavissa: https://read.oecd-ilibrary.org/education/skills-matter_9789264258051-en#page1
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2020. Vapaa sivistystyö. [verkkoaineisto.] Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 2019-12-17.] Saatavissa: <https://minedu.fi/vapaa-sivistystyo>
- OPETUSHALLITUS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. [verkkoaineisto.] Opetushallitus. [Viitattu 2020-02-11.] Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- OPETUSHALLITUS s.a. KenGuru. Tieto- ja viestintätekniikan perustaidot. Opettajien itseopiskelun ja koulutuksen tukimateriaali. [verkkoaineisto.] Opetushallitus. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: http://www10.edu.fi/kenguru/?sivu=tv_t_perustaidot
- OPINTOPOLKU 2020. Monimuoto-opetus. [verkkoaineisto.] Opetushallitus ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 2020-01-15.] Saatavissa: <https://opintopolku.fi/wp/aikuiskoulutus/mietitko-aikuiskoulutusta/opiskelumoodot/monimuoto-opiskelu/>
- OPPL, Sabrina. STARY, Christian 2018. Game-playing as an effective learning resource for elderly people: encouraging experiential adoption of touchscreen technologies. Universal Access in the Information Society.
- RUOHOMÄKI, Olli 2017-02-06. Kansalaisopisto suomalaisten ATK-taitojen tukena 1980-luvulta alkaen. [verkkoaineisto.] Kansalaisopistojen liitto. [Viitattu 2020-01-22.] Saatavissa: <https://kansalaisopistot.fi>
- SALOHEIMO, Leena (toim.) 2016. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2016:14. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy: Tampere.
- SANASTOKESKUS TSK 2020. Tietotekniikka. Tapa-termipankki. [online-tietokanta.] Sanastokeskus Tsk. [Viitattu 2020-01-22.] Saatavissa: <http://www.tsk.fi/tapa/fi/haku/tietotekniikka>
- SENIORIEN ATK-YHDISYKS SAVONETTI RY 2020. Yhdistyksen kotisivut. [verkkoaineisto.] Seniorien Atk-yhdistys Savonetti ry. [Viitattu: 2020-02-08.] Saatavissa: <https://www.savonetti.fi/>
- SHI, Hong 2017. Planning Effective Educational Programs for Adult Learners. World Journal of Education. 7, 3, 79–83.
- SPINUZZI, Clay 2005. The Methodology of Participatory Design. Technical Communication. 52, 2, 163–174.
- SULLIVAN, Paul, MCCARTHY, John 2004. Toward a Dialogical Perspective on Agency. Journal for the Theory of Social Behaviour. 34, 3, 291–309.
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT) 2018. Oppilaitosten tutkintoon johtamattoman aikuiskoulutuksen opetustunnit ja osallistujat 2004-2018. [verkkoaineisto.] Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 2019-12-17.] Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__oaiop/stat-fin_oaiop_pxt_12a5.px/
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT) 2018a. Muuhun kuin työhön tai ammattiin liittyvään aikuiskoulutukseen osallistuminen. [verkkoaineisto.] Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu 2019-12-18.] Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__aku/stat-fin_aku_pxt_004.px/chart/chartViewColumn/

- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT) 2018b. Matkapuhelimen käyttö, %-osuus väestöstä. [verkkoaineisto.] Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 2020-01-22.] Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tau_011_fi.html
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT) 2019. Kotitaloudessa tablettitietokone 2019, %-osuus talouksista. [verkkoaineisto.] Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 2020-01-22.] Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019_2019-11-07_tau_004_fi.html
- THE RADICATI GROUP 2019. Forecast number of mobile users worldwide from 2019 to 2023. [verkkoaineisto.] Statista. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: <https://www.statista.com/statistics/218984/number-of-global-mobile-users-since-2010/>
- TIETOYHTEISKUNNAN KEHITTÄMISKESKUS 2019. Tiviittori – arvioinnista apu osaamisen kehittämiseen. [verkkoaineisto.] TIEKE. [Viitattu 2020-01-28.] Saatavissa: <https://oma.tieke.fi/display/Tiviittori/Tiviittori>
- TRAXLER, John 2018. Review article: Digital literacy: a Palestinian refugee perspective. [Viitattu 2020-01-29.] Research in Learning Technology. 26, 1983. Saatavissa: <https://www.researchgate.net/publication/323661286>
- TUOMI, Jouni, SARAJÄRVI, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Tammi: EU.
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ 2020. Rakennerahastot. Osuvaa osaamista. [verkkoaineisto.] Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: <http://www.rakennerahastot.fi/web/valtakunnalliset-teemat/osuvaa-osaamista#.XjFO10GxWUK>
- UNITED NATIONS 2019. World Population Prospects 2019: Highlights. [verkkoaineisto.] United Nations. [Viitattu 2020-01-29.] Saatavissa: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_10KeyFindings.pdf
- VANCEA, Mihaela, BOSÓ, Álex 2015. Migrant Women and Labour Integration in Catalonia: The Impact of New Information and Communication Technologies. Revista de Estudios Sociales. 53, 138–149.
- VAPORTZIS, Eleftheria, CLAUSEN, Maria Giatsi, GOW, Alan J. 2018. Older Adults Experiences of Learning to Use Tablet Computers: A Mixed Methods Study. Frontiers in Psychology. 9: 1631.
- VILKKA, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Otavan Kirjapaino Oy: Keuruu.
- VIPUNEN 2019. Opetushallinnon tilastopalvelu. Tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa annetut opetustunnit. [verkkotietokanta.] Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus. [Viitattu 2019-12-18.] Saatavissa: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Tutkintoon%20johtamaton%20koulutus%20-%20opetustunnit%20-%20koulutusala.xlsb
- VÄESTÖLIITTO 2019. Maahanmuuttajat. [verkkoaineisto.] Väestöliitto. [Viitattu 2019-12-20.] Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/
- WANG, Kenneth Hsiche, CHEN, Gong, CHEN, Houn-Gee 2018. Understanding technology adoptions behavior by older adults. Social Behavior and Personality 46, 5, 801–814.
- WOOD, Lesley, MCATEER, Mary 2017. Levelling the Playing fields in PAR: The Intricacies of Power, Privilege and Participation in a University-Community-School Partnership. Adult Education Quarterly. 67, 4, 251–265.

LIITE 1 TUTKIMUSKUTSU YLI 60-VUOTIAILLE

Kutsu (*kunnan nimi*) kuntalaisille kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa koskevaan ryhmähaastatteluun.

Tutkimuskutsu (*kunnan nimi*) kunnan yli 60-vuotiaille asukkaille

18.11.2019

KUTSU KEHITTÄMISTUTKIMUKSEEN

Oletko yli 60-vuotias (*kunnan nimi*) kunnan asukas ja haluat kehittää kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa?

Tule mukaan kehittämistutkimukseen, jossa osallistujana pääset tuottamaan ideoita kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjonnan kehittämiseen aiheeseen liittyvien teemojen avulla.

Olen Sosionomi (yamk)-opiskelija ja teen opinnäytetyöni Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän kansalaisopistojen yhteishankkeeseen, jonka tavoitteena on vahvistaa aikuisten perus- ja digitaitoja. Perus- ja digitaidot ovat kansalaistaitoja, joiden avulla henkilö pystyy toimimaan internetin kautta tarjottavissa palveluissa sekä käyttämään tietoteknisiä laitteita viestimiseen. Yhä useammat palvelut siirtyvät sähköisiin palvelukanaviin ja on tärkeää, että kaikilla kansalaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet toimia niissä.

Opinnäytetyöni on kehittämistyö, jonka tavoitteena on osallistaa kuntalaisia mukaan ideoimaan ja kehittämään kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa. Kehittämistutkimus on ryhmämuotoinen ja sen kesto on noin kaksi tuntia. Ryhmäkeskusteluun osallistuu 7–10 henkilöä ja se järjestetään *paikka (osoite)*. Keskustelussa osallistujien tehtävänä on tuottaa ideoita eri teemojen avulla.

Voit ilmoittautua ryhmään soittamalla minulle p. 040 637 2335 tai sähköpostitse osoitteeseen laura.ahonen@vierema.fi. **Ilmoittauduthan viimeistään 2.12.2019 klo 16.00 mennessä.**

Haastattelu on luottamuksellinen, eikä osallistujien henkilöllisyys tule esille missään tutkimuksen vaiheissa. Osallistujat saavat ohjeet saapumisesta ja tarkemman aikataulun ilmoittautumisen jälkeen.

Tutkimuksen tuloksia hyödynnetään kansalaisopiston kurssitarjonnan suunnittelussa.

Tervetuloa mukaan!

Laura Ahonen, Sosionomi (yamk)-opiskelija

laura.ahonen@vierema.fi

p. 040 637 2335

LIITE 2 TUTKIMUSKUTSU TYÖTTÖMILLE TYÖNHAKIJOILLE

Kutsu (*kunnan nimi*) kunnan työttömille työnhakijoille kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa koskevaan ryhmähaastatteluun.

18.11.2019

KUTSU KEHITTÄMISTUTKIMUKSEEN

Oletko työtön työnhakija ja haluat kehittää kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa?

Tule mukaan kehittämistutkimukseen, jossa osallistujana pääset tuottamaan ideoita tietotekniikan kurssitarjontaan liittyen.

Olen Sosionomi (yamk)-opiskelija ja teen opinnäytetyöni Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän kansalaisopistojen yhteishankkeeseen. Hankkeen tavoitteena on vahvistaa aikuisten perus- ja digitaitoja. Perus- ja digitaidot ovat kansalaistaitoja, joiden avulla henkilö pystyy toimimaan internetin kautta tarjottavissa palveluissa sekä käyttämään tietoteknisiä laitteita viestimiseen. Yhä useammat palvelut siirtyvät sähköisiin palvelukanaviin ja on tärkeää, että kaikilla kansalaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet toimia niissä.

Opinnäytetyöni on kehittämistyö, jonka tavoitteena on osallistaa kuntalaisia mukaan ideoimaan ja kehittämään kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa. Tutkimus on ryhmämuotoinen ja sen kesto on noin kaksi tuntia. Ryhmäkeskusteluun osallistuu 7–10 henkilöä ja osallistujien tehtävänä on tuottaa ideoita eri teemojen avulla.

Ryhmämuotoinen haastattelu toteutetaan 26.11.2019 yhteistyössä (*kunnan nimi*) kunnan työllistämisyksikön kanssa osana työllisyysvalmennuskokonaisuutta.

Haastattelu on vapaaehtoinen ja luottamuksellinen, eikä osallistujien henkilöllisyys tule esille missään tutkimuksen vaiheessa.

Tutkimuksen tuloksia hyödynnetään kansalaisopiston kurssitarjonnan suunnittelussa.

Tervetuloa mukaan!

Laura Ahonen, Sosionomi (yamk)-opiskelija

laura.ahonen@vierema.fi

p. 040 637 2335

LIITE 3 TUTKIMUSKUTSU MAAHANMUUTTAJILLE

KUTSU KEHITTÄMISTUTKIMUKSEEN

Oletko maahanmuuttaja?

Haluatko vaikuttaa siihen, millaisia tietotekniikan kursseja kansalaisopistossa tarjotaan?

Olen Sosionomi (yamk)-opiskelija ja teen opinnäytetyöni Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän kansalaisopistojen yhteiseen hankkeeseen. Hankkeessa vahvistamme aikuisten perus- ja digitaitoja.

Perus- ja digitaidot ovat kansalaistaitoja. Niiden avulla pystyy toimimaan internetin kautta tarjottavissa palveluissa ja käyttämään tietoteknisiä laitteita viestimiseen. Yhä useammat palvelut siirtyvät internetiin ja on tärkeää, että kaikilla kansalaisilla on samantaiset mahdollisuudet toimia niissä.

Opinnäytetyössäni otan vapaaehtoisia aikuisia mukaan suunnittelemaan kansalaisopiston tietotekniikan kurssitarjontaa. Tutkimus tehdään ryhmässä, johon osallistuu 7-10 henkilöä. Tutkimus kestää noin kaksi tuntia.

Tutkimukseen ilmoittautuneille ilmoitetaan tarkempi ajankohta ja haastattelupaikka ilmoittautumisen jälkeen. Osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista, eikä osallistujien henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa.

Tutkimuksen tuloksia hyödynnetään kansalaisopiston kurssitarjonnan suunnittelussa sekä niiden markkinoinnissa.

Voit ilmoittautua tutkimukseen soittamalla minulle p. 040 637 2335 tai sähköpostitse osoitteeseen laura.ahonen@vierema.fi.

Tervetuloa mukaan!

Laura Ahonen, Sosionomi (yamk)-opiskelija
laura.ahonen@vierema.fi
p. 040 637 2335

Tutkimuskysymykset

Miksi haluat opiskella kansalaisopistossa?

Miksi et voi tulla opiskelemaan kansalaisopiston kurssille?

Millaiselle tietokonekurssille haluaisit tulla?

Miksi haluat ja miksi täytyy opiskella tietotekniikkaa?

Miten voimme lähettää tietoa uusista kursseista?